

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav pedagogiky a sociálních studií

RADEK HRUBÝ

II. ročník – navazující kombinované studium

Obor: Řízení volnočasových aktivit

Historie organizace Sokol v obci Žerotín

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce: Mgr. Pavel Neumeister, Ph.D.

OLOMOUC 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jen uvedenou literaturu, prameny a elektronické zdroje.

V Olomouci dne 27. 3. 2012

..... vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji Mgr. Pavlu Neumeisterovi, Ph.D., za odborné vedení, obětavou pomoc a poskytování cenných rad při tvorbě diplomové práce.

Velké poděkování bych chtěl také vyslovit panu PhDr. Vilému Klegovi, CSc., který se mnou dlouhodobě spolupracoval a poskytoval mi drahocenné informace.

Motto:

Sport a tělesná výchova je kus sociální a politické výchovy.

T. G. Masaryk

Bez Tyrše, bez Fügnera, bez sokoloven, bez sokolské písně, bez nádherných sokolských sletů nelze si představit minulé léta našeho života, nelze si představit ani skutečnou duši národa.

Edvard Beneš

(Přidal, s. 2)

„Sokol je organizace nepolitická a právě toto krásné a naprosto nezměnitelné faktum činí z nás organizaci svrchovaně politickou. Jdeme za cílem, který jsme si vytkli, a to je doopravdivá demokracie. Láska spojená s disciplínou. Ne muset maširovat, ale chtít kráčet! To jsou naše trumfy, které nám nikdo nepřemáže!“

Jan Masaryk

(Waldauf, s. 100)

OBSAH

Úvod	7
1 Souvislosti	9
2 Počátky Sokola v českých zemích a v zahraničí	12
2.1 Počátky Sokola v českých zemích	12
2.2 Počátky Sokola v zahraničí	13
2.2.1 Svaz slovanského sokolstva	13
2.2.2 Sokolstvo mimo Svaz slovanského sokolstva	14
2.2.3 Sokolská župa Zahraniční	15
2.3 Dobový tisk	16
3 Zakladatelé Sokola	19
4 Vzdělávací a výchovná činnosti v Sokole včera a dnes	21
5 Sokol a jeho etická a morální výchova	23
6 Sokol a výchova mládeže k vlastenectví	24
7 Edvard Beneš a sokolská výchova	25
8 Sokol, fašismus a výchova mládeže v období okupace	26
9 Sokol jako symbol odboje – působení sokolské výchovy v ozbrojených silách ..	31
9.1 Sokol a legie za první světové války	31
9.2 Sokol a čs. armáda v zahraničí za 2. světové války	32
10 Cíle sokolské výchovy realizované prostřednictvím sokolská všestrannost	33
11 Sokol a jeho působení v rámci volnočasových aktivit mládeže	35
12 Sokolská hesla a zásady	39
13 Sokol a dnešek	41
14 Tělocvičná jednota Sokol Žerotín	42
14.1 Doba před vznikem Sokola v Žerotíně	42
14.2 Spolky	43
14.3 Vznik Sokola v Žerotíně a jeho činnost do roku 1914	43
14.4 Ženský odbor Sokola Žerotín	45
14.5 Vliv Sokola Žerotín na vznik dalších sokolských jednot	45
14.6 Sokol v období 1. republiky a okupace	46
14.7 Kultura a vzdělávání meziválečného období a za okupace	49
14.8 Sokol Žerotín po roce 1945	52
14.9 Osobnost Sokola Žerotín	58
14.10 Vliv jednoty na výchovu a vzdělávání dětí a mládeže	59
14.11 Cíl a vymezení poslání organizace Sokol Žerotín	62
Závěr	68
Bibliografie	70
Anotace	73
Seznam obrazových příloh	74
Obrazové přílohy	75

ÚVOD

Původně jsem se chtěl zabývat vývojem tělesné výchovy a jejím působením na mládež z pohledu Tělocvičné jednoty Sokol Olomouc. Při vyhledávání materiálů v různých archivních zdrojích se mi ale podařilo nalézt a shromáždit za války ztracené historické dokumenty své „mateřské“ jednoty a rozhodl jsem se tedy toto téma pojmout z hlediska Tělocvičné jednoty Sokol Žerotín. Můj důvod ke změně je především citový. Na přelomu 19. a 20. století byli mezi zakládajícími členy Sokola Žerotín příbuzní mých přátel, známých a dokonce i mí předkové. Představa, že bych mohl nahlédnout do jejich životů, osudů, přání a tužeb, že bych s jejich úsilím a prací mohl znovu seznámit své současníky, ta představa mě opravdu zaujala. Dalším důvodem je fakt, že jsem dlouholetým členem této jednoty a sám mohu v této oblasti posoudit vývoj v oblasti výchovy mládeže, protože jsem se jí z části účastnil jako žák a dorostenec a z části jako cvičitel a činovník jednoty, župy i ČOS, a to téměř čtyřicet let.

Nalezením klíčového dokumentu „Kniha porad“ zachycující zásadní události od roku 1936 až po rok 1958 a doplněné vyprávěním pamětníků, mě zaujala z toho důvodu, že vývoj i život nejen jednoty a obce, ale také výchovy mládeže ne zcela kopíroval oficiální trendy tehdejší doby. Život zde šel svou vlastní cestou a lidé se snažili v každém ohledu zmírňovat prudké změny vyvolané jak měnicími se událostmi, tak režimy, které právě v tomto období zcela protichůdně měnily i náhled na to, jakým způsobem by měla být vedena, vzdělávána a vychovávána mládež.

Dále mě při zpracování literatury zaujala nadčasovost Tyršových myšlenek a jejich spojitost s dneškem. Tuto práci jsem tedy nepojal jen jako nějaké historické shrnutí uplynulých událostí, ale snažil jsem se výchovu a vzdělávání mládeže v Sokole představit v širších souvislostech. Poukázat na to, že každá doba řeší své problémy, že společnost periodicky prochází fázemi vzestupů a krizí. Znalost dějinných souvislostí může přispět k řešení současných problémů a může tak přispět k „poučení z krizového vývoje“. Sokol je dnes vnímán především jako jedna z mnoha tělovýchovných organizací. V této práci jsem se pokusil poukázat na jeho daleko širší společenský význam.

Hlavní východiskem pro tuto práci mi byly dokumenty a prameny, které autenticky zachytily situaci a atmosféru své doby. Zvláště v teoretické části, ve které zachycuji vývoj výchovy mládeže u nás, jsem se opíral o materiály, které nejprve ve formě fragmentů, ale později uceleněji pojednávají o této problematice. Hlavním zdrojem mi byly především sokolské dokumenty, ale čerpal jsem i z jiných zdrojů, které uvedené téma doplňují. V praktické části jsem čerpal především z dochovaných dokumentů, které jsem sám v různých archivech vypátral, soustředil a ujednotil.

Časové vymezení tématu je v případě teoretické části od poloviny 19. století až po současnost. V praktické části od přelomu 19. a 20. století po dnešek. Zabývám se ale

i obdobím ve kterém Sokol jako samostatná organizace neexistoval a kdy dochází ve společnosti k výrazné změně v přístupu ve výchově dětí a mládeže. Popisují tedy kontinuálně výchovné trendy jak v období mocnářství, první a druhé republiky, ale i období fašismu, komunismu a nahlížím i na současný vývoj.

Literaturu ze které jsem čerpal lze rozdělit na dva základní druhy. Kritickou a nekritickou. Autory nekritické literatury jsou především sami Sokolové a jejich příznivci. Jedná se o jakési sebepojetí, vnímání sebe sama. Toto pojetí je v mnoha ohledech silně emocionální, patetické, vyzvedává úspěchy a kladné stránky sokolství a potlačuje nebo zcela bagatelizuje to, co není z jejich pohledu žádoucí. Kritický přístup naopak nahlíží na tuto problematiku nezúčastněně, dokumenty mají faktografický ráz.

Cíl:

Hlavním cílem diplomové práce je rekonstruovat proces historického vývoje sokolského hnutí od jeho vzniku po současnost v kontextu sociálních, politických a kulturních změn české společnosti.

Dosažení hlavního cíle je podmíněno splněním dílčích cílů, jimiž jsou:

- a) shromáždit, analyzovat, porovnat a zhodnotit teoretické zdroje a pramennou materií, která zakládá teoretické ukotvení a empirické zaměření diplomové práce
- b) zvolit vhodnou metodu empirického zkoumání, jejímž prostřednictvím bude možné charakterizovat historický vývoj sokolského hnutí v kontextu obecných, kulturních a sociálních dějin (POLIŠENSKÝ, J. Třicetiletá válka a evropské krize 17. století.)
- c) Na základě zvolené metodologie členit období na jednotlivé etapy a v nich charakterizovat makro – (společenská, politická, ekonomická aj. situace), střední dosah – vývoj sokolstva, mikro – Sokol v Žerotíně.

Základní metodou zpracování této práce je analýza historických dokumentů. Jako historické dokumenty jsou chápány materiály vztahující se k minulosti, které jsou zachyceny v psané, tištěné či kreslené podobě nebo jako fotografické magnetofonové nebo filmové záznamy či videozáznamy. Jsou to také výroční zprávy a záznamy, korespondence, sborníky, almanachy, statistické údaje, finanční zprávy, dokumentace organizace, kresby a nákresy, záznamy z kronik a z knihy porad. Dále záznamy o sportovní, kulturní a vzdělávací činnosti, záznamy ze schůzí. Obdobné materiály jsem si pro účely výzkumu pořizoval sám. Požádal jsem pamětníky o vyjádření a případné doplnění získaných dokumentů, účastnil jsem se sportovního, kulturního a společenského života jednoty a pořizoval jsem dokumentaci vztahující se současně činnosti organizace. Takové dokumenty se nazývají účelové.

1 Souvislosti

Chceme-li hovořit o vývoji vzdělávání a výchovy mládeže v rámci Sokola musíme znát všechny dějinné souvislosti v jejichž rámci se VVP začíná odvíjet.

Od Bílé hory až do roku 1848 byl český národ politicky bezprávný. Ani jedna jeho společenská složka nerozhodovala, ani nespolutrhodovala o osudech své země. Na zemském sněmu, který byl sám o sobě značně omezen habsburským absolutismem, zasedala vedle duchovních jen šlechta a města.

Města měla na sněmu jen jediný společný hlas. Tento stav trval více než dvě století. Teprve koncem 18. století k nám proniká osvícenský racionalismus, založený na lidském rozumu. První generace našich osvícenců se začala obírat především jazykem a minulostí našeho národa. Tito ještě většinou latinsky a německy píšící učenci pochybovali, zda je vůbec ještě možné doufat v nějaké vzkříšení našeho národa. Z té doby je znám anekdotický výrok jednoho z našich buditelů, že „pád stropu v Šternberském domě (kde se osvícenci scházeli) by zahubil celý národ“. Teprve druhá generace buditelů začíná psát česky a přidává k tomu ještě činnost propagační. Ukázalo se, že je ke komu mluvit, komu psát knížky, pro koho pořádat divadelní představení. Nešlo o nějaký zázrak národního „znovuzrození“. Český národ tu stále byl, žil sice bez politických práv, netečně přehlížen, ale dalo mu to jednu výhodu. Mohl relativně nerušeně žít dál svým záchovným a tvůrčím životem, udržovat svůj jazyk a své tradice. První česká vědecká a umělecká osvícenecká tvůrčí inteligence díky tomu pak nalézala překvapivé množství „spotřebitelů“ své duchovní tvorby. (Lví silou, s. 22)

První polovina 19. století, vliv osvícenství a průmyslová revoluce odsouvá šlechtu do ústraní a na politické jeviště vystupuje měšťanstvo a buržoazie. Praha té doby měla jediné české noviny, ale samozřejmě vládní. Metternichovský absolutismus, cenzura, policejní dozor, špiclování a množství různých tajných agentů a provokatérů spolu se strachem z proletariátu a vidina hrůzovlády Veliké francouzské revoluce, obava o bezpečí a majetek způsobili, že majetné měšťanstvo nebylo nakloněno revolučním myšlenkám, které v té době hýbaly světem. (Lví silou, s. 23)

Jen tenká vrstva měšťanské inteligence a studentská mládež přijala revoluční myšlenku.

Již před rokem 1948 organizovali kulturní ruch ve městech i na venkově. Šířili české knihy, pořádali vzdělávací besedy, divadla, plesy, na výletech zpívali české národní písně a všemi těmito prostředky budili národní uvědomění mezi měšťany, městským dělnictvem i venkovským lidem. (Lví silou, s. 24)

Až na výjimky byla mladá inteligence jediná, která se snažila orientovat i v politické situaci. Pašovala zahraniční noviny, nevinné zásilky náboženské literatury byly baleny do archů politických brožur zachycujících evropské revoluční jaro. Informace

proudili především z Paříže, Švýcarska, Itálie a Polska. Když se pak K. Havlíček stal redaktorem jediných pražských vládních novin, snažil se ve svých fejetonech a literární příloze čtenáře informovat o evropském dění.

Přes tyto snahy byl český venkov zcela zaujat otázkou roboty a poddanských dávek a v té době neorganizované dělnictvo provádělo jen chabý odpor proti strojům – odnímatelům práce.

Situace revolučního roku 1948 nebyla tedy na politické změny zralá.

Měšťanstvo, jako nositel tehdejších evropských revolucí, bylo u nás rozděleno na významnější liberály, jejichž akce byly brzděny složitými ohledy a kompromisy a méně významnými radikály. Revoluce samotná se ocitla v těžko řešitelných protikladech. Když totiž revoluční Německo vyzvalo České země k volbám do společného sněmu ve Frankfurtu, nezbylo českým revolucionářům, než se postavit proti revoluci na stranu vlády a tím i reakce, protože možné spojení s říší by bylo beznadějně ohrozilo naši národní svébytnost. Revolucionáři si rovněž uvědomovali, že po případném vítězství revoluce by proti nim mohl vystoupit horší nepřítel než Vídeň, a to buď Prusko nebo Rusko. Proto revoluce dbala na to, aby bylo patrné, že sice vystupuje proti režimu, ale ne proti trůnu. Z podobných ohledů vycházel i Palacký, který chtěl slovanskou otázku řešit jen v rámci Rakouska-Uherska.

Průběh a konečná prohra revoluce byly jen nutným důsledkem všech těchto předpokladů.

Přestože byla revoluce v roce 1948 poražena, urychlila zrání společnosti a výrazně přispěla k politické uvědomělosti české společnosti šedesátých let.

Není bez zajímavosti, že v seznamu požadavků prvního revolučního shromáždění pražského obyvatelstva vládě byly i požadavky studentů Karlovy univerzity, kde mimo jiné žádali, aby se stát postaral o fyzickou výchovu studentstva zřízením tělocvičen a šermíren a zjednáním příslušných učitelů. Ještě před tím, než byla Vídní vyřízena, povolil tento požadavek guberniální prezident v Praze hrabě Stadion. (Lví silou, s. 26)

I později, v době Bachova absolutismu, existovaly jen zemské cvičné ústavy a privilegované soukromé ústavy. Na založení nějakého nového tělocvičného spolku se nedalo ani pomyslet. (Dvořáková, s. 34)

V Rakousku té doby taková činnost ještě neměla příznivou půdu, ale už od počátku 19. století se rozvíjí v Německu Turnérské hnutí Friedricha Ludviga Jahna.

Už tehdy je „Německé tělocvičné umění“ prezentováno jako rovnováha mezi silou těla a ducha a v roce 1809 již dochází k rozvoji kolektivního cvičení. Jsou organizovány první tělovýchovné spolky v Pruském Královci. Je podněcováno nejen cvičení, ale i německé vlastenectví. V roce 1811 je zřízeno první veřejné cvičiště v Berlíně. Jsou prováděny pořadové a prostné cviky ve skupinách, náradí, běh, zápas a hody. Na závěr

Jahn se svými žáky pořádal bojové hry a pochody se zpěvy. Psal a burcoval mládež. Probouzel v ní národní hrdost a lásku k vlasti. Do cvičení vkládal prvky brannosti. Mládež mu podléhala a zakládala „bundy“ namířené proti domácí a cizí tyranii. V roce 1819 je toto hnutí v Prusku zakázáno. Činnost je obnovena až v roce 1842 formou tělesné přípravy a vlastenecké výchovy. Spis, který Jahn napsal se svým spolupracovníkem Ernestem Eiselem a který nesl název Die deutsche Turnkunst, se stal základem moderního tělocviku. (Dvořáková, s. 35)

„Jahn dal německému tělocviku silný vnitřní náboj. Udělal z něho záležitost národní. Podařilo se mu dokázat, že má obrovský význam pro probuzení a zesílení národního vědomí. Jeho tělocvik není samoučelný. Vše co je s ním spjato, má ve vyšším smyslu sloužit vlasti. My bychom něco takového taky potřebovali. Náš vzor ale spatřuji v tělocviku starých Řeků.“

Tyrš (Dvořáková, 1989, s. 35)

2 Počátky Sokola v českých zemích a v zahraničí

V této části je charakterizován historický vývoj sokolského hnutí v kontextu obecných, kulturních a sociálních dějin.

2.1 Počátky Sokola v českých zemích

Po pádu Bachova absolutismu v roce 1859 nastalo v českých zemích období kulturního a společenského rozvoje. Únorovou ústavou byl sice opět obnoven centralismus, ale otázka občanských práv byla pojata poměrně liberálně a umožnila tak podmínky pro rozmach společenského života. V tomto období dochází k rozvoji českých spolků, škol a českého tisku. Jsou pořádány vlastivědné výstavy, výlety a národní slavnosti. Vznikají první snahy o masovější výchovu dětí a mládeže především prostřednictvím tělovýchovy.

Ještě v druhé polovině 19. století převládal ve společnosti názor, že křesťan má dbát spíše o svou duši než tělo a cvičení bylo považováno za samoučelný a dokonce nezdravý pohyb, podobně jako třeba větrání místností. Námaha tohoto druhu byla považována za zbytečné zdravotní riziko a tělocvik za projev furiantství. V módě byla tehdy spíše výuka klavíru či kreslení. V takové atmosféře se první licencované tělocvičné ústavy prezentovaly spíše jako léčebné, tedy ty, které slouží spíše těm, kteří mají nějaké zdravotní potíže.

Jedním z prvních významných spolků byl tělocvičný ústav Ferdinanda Schmidta. Další ústav tohoto druhu vznikl na Malé Straně v Ledeburském paláci pod vedením Rudolfa Steffanyho. Ústav byl po Steffanyho odchodu do Vídně jeho následovníkem Gustavem Stegmayerem přestěhován do Chotkova paláce. Jedním z nejvýznamnějších žáků Rudolfa Steffanyho byl Jan Malypetr. Malypetr se stal univerzitním učitelem tělocviku a díky tomu, že měl k dispozici vlastní sál v Panské ulici, mohl si dovolit v roce 1848 založit vlastní ústav, který kromě vysokoškoláků navštěvovalo dalších asi 300 chlapců a mužů.

Mezi těmito chlapci chodil cvičit, nejprve jako žák, později jako cvičitel, i Miroslav Tyrš. (Závodník, 1967 s. 20)

Snaha vymanit se ze soukromého rámce ústavů a vytvořit tak organizaci veřejnou vedla ke vzniku prvních nezávislých tělocvičných spolků. Původní záměr cvičitelů a cvičenců vytvořit společnou organizaci pro Němce i Čechy ztroskotal na požadavku významného donátora, bankovního ředitele barona von Seuttera. Baron přislíbil spolku významnou finanční částku jen pod podmínkou, že nový tělocvičný spolek bude čistě německý.

Tato skutečnost vedla nakonec ke vzniku dvou samostatných tělocvičných spolků. Německý spolek se nazýval Turnerverein a první český spolek „Tělocvičná jednota

pražská“. Ustavující valná hromada se konala 16. února 1862 za účasti 75 členů. Prvním starostou byl zvolen Jindřich Fügner, jeho náměstkem se stal Dr. Miroslav Tyrš.

Koncem března 1862 se konala první schůzka tělocvičné jednoty, na níž Fügner navrhl vzájemné tykání a oslovení „bratře“. Název „Sokol“ vznikl z podnětu profesora

Emanuela Tonnera, který se inspiroval u jihoslovanských bojovníků za svobodu. Obraz ptáka sokola s rozepjatými křídly a nápisem „Sokol“ namaloval Josef Mánes. Pozdrav „Nazdar“ navrhl novinář Josef Barák a heslo „Tužme se“ Dr. Miroslav Tyrš. (Fikar, 1948, s. 30) Roku 1896 bylo povoleno ustavení Svazu českoslovanského sokolstva, v němž byly sdruženy Česká a Moravskoslezská obec sokolská a župa Dolnora-koušská, takže zahrnoval všechno sokolstvo v Rakousku. (Waldauf, s. 32)

Pěstování duchovní a tělesné kultury bylo chápáno vždy současně jako projev národně politický, jako výraz životaschopnosti a oprávněnosti existence české národní společnosti. (Urban, 1982, s. 230)

2.2 Počátky Sokola v zahraničí

Sokolské jednoty začaly postupně vznikat po celém území monarchie, dále v slovanských zemích, Evropě, později například v Americe. K těm nejznámějším americkým patřila „Národní jednota sokolská“ v New Yorku, župa „Fügner–Tyrš“ (Vaculík, 2009, s. 278).

2.2.1 Svaz slovanského sokolstva

Již v roce 1863 vznikla v Lublani první zahraniční sokolská jednota. Sokolské organizace postupně vznikaly v Slovinsku, Chorvatsku, Srbsku, Polsku, Bulharsku, Rusku, Ukrajině, a v německé Lužici. Tyto organizace byly samostatné a řízené vlastními orgány. České sokolstvo jim bylo příkladem, dodávalo odbornou literaturu, vysílalo k nim cvičitele a za jejich účasti pořádalo v Praze všesokolské slety. S výjimkou sokolstva v Rusku a Ukrajině, kde byl Sokol komunisty zakázán a v Lužici, kde byl zrušen nacisty, zaznamenaly tyto organizace značný rozvoj. Svaz slovanského sokolstva založený v roce 1908 tvořilo české, jihoslovanské, polské, ruské a bulharské sokolstvo. Svaz byl zrušen rakouskými úřady v době 1. světové války. Obnoven byl v roce 1925 a opět zakázán v době 2. světové války. Po válce komunistické režimy obnovení svazu již nedovolily.

Jihoslovanské sokolstvo bylo v roce 1919 sdruženo ve Svazu Jihoslovanského sokolstva, od roku 1929 pak zvláštním zákonem se Svaz stal státní tělovýchovnou organizací, „Sokol království Jugoslávie“ (SKJ). Tento zákon také určoval, že starostou Sokola bude vždy následník trůnu. Jihoslovanské a české sokolstvo mělo mezi sebou vždy velmi dobrý a srdečný vztah. To se projevilo vždy v dobách osudových zkoušek – již v roce 1912 v Balkánské válce a v obou světových válkách. V době po

Mnichovu věnoval Jugoslávský Sokol ČOS půl milionu dinárů na podporu československých uprchlíků z území zabraných Němci. SKJ byl po ČOS druhou největší sokolskou organizací. Před 2. světovou válkou měl 309 000 členů v 866 jednotách. Jugoslávští exulanti rozšířili Sokol dále v jižní a severní Americe. V jeho tradici pokračuje dnešní Savez Soko Srbije.

Polské sokolstvo. První jednotka vznikla v roce 1867 ve Lvově. Svaz tělocvičných jednot Sokol v Polsku vznikl v roce 1892. Polský Sokol měl své zahraniční organizace v Německu, Francii, Československu, Belgii, Holandsku, Brazílii, USA a Kanadě. Polské sokolstvo je spojeno s katolickým náboženstvím ve smyslu hesla „Bůh a vlast“. Vliv Sokola byl patrný i za 1. světové války, kdy Poláci bojovali ve Francii a kdy polští důstojníci, vyšlí z kanadských vojenských škol, skládali slib věrnosti Polsku do rukou starosty Polského Sokola v Americe. Před 2. světovou válkou měl 65 000 příslušníků v 840 jednotách. Organizace existuje dodnes.

Ruské sokolstvo vzniklo vlivem českých sokolských učitelů tělocviku v roce 1889. V roce 1911 založilo ústřední organizaci „Sojuz Russkavo Sokolstva“. Po roce 1917 byl zakázán. Existoval však v exilu a v roce 1923 byl v Praze ustaven Ruský Sokol za hranicemi, který sdružoval 3 500 členů v 30 jednotách v Československu, Jugoslávii, Bulharsku, Francii, Polsku a Lotyšsku.

V Bulharsku byla tělocvičná činnost organizována od roku 1894 švýcarskými učiteli. Tělocvičná organizace se jmenovala Junak. Svaz Junak se účastnil sokolských sletů v Praze a v roce 1907 se stal členem Světového svazu sokolstva. Před 2. světovou válkou měl 41 000 členů v 370 jednotách. Svaz Junak existuje dodnes.

2.2.2 Sokolstvo mimo Svaz slovanského sokolstva

První sokolská jednotka na americké půdě byly založena již v roce 1865 v St. Louis ve státě Missouri. (Kučerová, s. 278)

Roku 1878 se jednotlivé české jednoty sdružily do ústřední organizace „Národní Jednota Sokolská“ (NJS). Vzhledem k tomu, že NJS zavedla kroj, který připomínal uniformu Federace z války Severu proti Jihu (modrý kabát a kalhoty, široký klobouk, bílá košile a tmavá vázanka), některé jednoty tento projev „amerikanizace“ nepřijaly a založily si svou vlastní organizaci „Sokolská župa Fügner-Tyršova“, která působila v USA a západní Kanadě. Ti nosili tradiční sokolské kroje s červenou košilí a jejich činnost se řídila příkladem českého sokolstva. Říkalo se jim „červení sokolové“ a „modří sokolové“. (Sokol, s. 44) Teprve v roce 1917 se obě organizace sloučily do Americké obce sokolské (AOS). Měli 12 600 členů ve 112 jednotách.

V roce 1892 byla v Chicagu založena první slovenská jednotka. V roce 1896 byl založen ústřední orgán Slovenská tělocvičná jednotka Sokol v USA (STJS), která měla 2 500 členů v 90 jednotách. V první světové válce se AOS i STJS společně zapojili do

zahraničního odboje. V USA dále působily a mnoha případech ještě působí další sokolské organizace.

Dělnický americký Sokol (DAS) založený v roce 1892, který spolupracuje jak s AOS, tak DTJ.

Katolická jednota Sokol založená v roce 1929, která spolupracovala především s Čs. Orlem.

Slovenská katolická tělocvičná jednota Sokol založená v roce 1905, nejprve spolupracovala s Čs. Orlem, později začala podporovat slovenské separatistické hnutí.

Kromě těchto českých a slovenských organizací vznikaly v Americe i další slovenské organizace Sokol.

Polský Sokol v USA 1887 (PFA) Polish Falcons of America. Vyjednal s kanadskou vládou výcvik 28 000 polských sokolů-vojáků a jejich nasazení po boku Spojenců ve Francii za 1. světové války.

Jihoslované zakládali od roku 1909 v USA své vlastní sokolské organizace, které velmi dobře spolupracovaly s těmi českými. Tyto organizace se posléze sdružily do společného svazu „Jugoslovenski Sokolski Savez u Americi“.

Ruský Sokol v Americe byl ustaven v roce 1910. Před 2. světovou válkou měl 20 000 členů v 350 jednotách.

Od roku 1929 bylo učiněno několik pokusů o ustavení Amerického svazu Slovenského sokolstva. Přestože většina organizací vyslovila s myšlenkou zásadní souhlas a tyto organizace uspořádaly několik společných podniků, k formálnímu ustavení a činnosti svazu nedošlo.

2.2.3 Sokolská župa Zahraniční

Podceňoval jsem zahraniční činnost sokolstva, ale za pobytu v cizině v době války jsem poznal, že mnohdy jedině, co se o nás vědělo, bylo, že jest u nás sokolstvo, jež pořádá slety.

T. G. Masaryk

České a později československé sokolstvo postupně zakládalo v zahraničí nové a nové jednoty. Rakousko 1869, Švýcarsko 1867, Německo 1889, Polsko 1892, Francie 1892, Maďarsko 1896, Anglie 1903, Argentina 1908, Dánsko 1910, Kanada 1911, Bulharsko 1921, Brazílie 1926, Rumunsku 1926, Jižní Africe 1928, Belgie 1933, Paraguay 1937, Indie 1943.

Sokolská činnost byla v té době účinně podporována čs. zastupitelskými úřady.

Vzhledem k tomu, že ústředí župy Zahraniční bylo v Praze, tak po okupaci republiky v roce 1939 činnost župy ustala. V roce 1940 byla v Paříži činnost opět obnovena. Po pádu Francie bylo sídlo organizace přemístěno do Londýna. Dne 13. srpna 1944 bylo konstatováno, že všechny zahraniční jednoty pořádají peněžní sbírky ve prospěch

čs. zahraničního vojska do jejichž řad členové jednot také vstupují. Některé zahraniční jednoty byly také činné v odboji. Například Sokol Paříž spolupracoval s odbojem francouzským.

Do této župy v období války také patřily sokolské jednoty ustavené v čs. zahraničním vojsku.

Armádní sokolské jednoty uspořádaly více jak 150 akademií po celé Británii. Sokolská činnost, zejména veřejná vystoupení před širokou veřejností ve spojeneckých zemích, měla značný propagační význam a podporovala úsilí naší exilové londýnské vlády. Zahraniční župa svým postojem a vlivem měla velkou zásluhu na tom, že ke sjednocení tělovýchovy u nás nedošlo hned po osvobození vlasti.

Za války vznikly tři nové jednoty – Batawa v Kanadě (1940) a Batanagar v Indii (1943). Obě založili pracovníci firmy Baťa. Třetí byla založena v roce 1942 v La Platě v Argentině.

Za války v Anglii existovaly tři sokolské jednoty. Londýnský Sokol existoval už od roku 1903. Sokol Tillbury byl založen v roce 1935 zaměstnanci Baťových závodů a Sokol Leamington byl založen v roce 1940 příslušníky čs. zahraničního vojska a vykazovala pozoruhodnou činnost tělocvičnou, vzdělávací a propagační. Měla 800 členů. Týž rok vznikla v Leamingtonu také anglická ženská sokolská jednota a její členky, Angličanky, vydávaly vlastní věstník „Sokol News“, jehož redaktorkou byla Clara B. Harrisová. Tato sokolská jednota anglických žen a dívek pokračovala v činnosti i po válce a nacvičovala na slet v roce 1948.

Po válce vznikaly sokolské jednoty vlivem exulantských vln i v dalších zemích celého světa a jsou organizačně zařazeny do sokolské župy Zahraniční.

Sokolské jednoty v zahraničí byly středisky krajanského života společenského života. Bylo a je jimi u mnohde již odnárrodnělé mládeže opět vzbuzeno národní uvědomění a zájem o vlast jejich předků. Sokolské jednoty sdružovaly a sdružují krajany, udržují národní pospolitost a jazyk. Většina jednot měla i české a slovenské doplňovací školy.

2.3 Dobový tisk

Dobový tisk je důležitým zdrojem informací o situaci, která v konečném důsledku ovlivňuje naši současnou. Pomocí dobového tisku nahlédneme do doby před sto lety. Nahlédneme do období, kdy se tělesná výchova začíná úspěšně prosazovat v celé Evropě a přispívá tak k její charakteristické kultuře. Jsou zde uváděny problémy a otázky tehdejší doby v nichž je možné pozorovat mnoho prvků, které musíme řešit i v současnosti.

...Neočekávej divů, kde jen vlastní přičinění tě spasit může, neočekávej toliko pomoci zevní a zázračné ani od změny politické situace, ani od prostředků jiných, jimiž

zároveň řádné a pravidelné pěstování cvičení tělesných se nepodporuje a v skutek neuvádí... (Sokol, 1905, č. 5, s. 97)

Proč necvičíš?

Tento článek je předzvěstí nastupující globalizace a přílišné individualizace jednotlivce.

Otázku tuto bychom mohli položit tisícům jinochů a mužů českých. Nepřátelské nám proudy urvaly výchově sokolské celé generace mládeže. Proudů těmi rozumíme jednak mezinárodní, vlastně beznárodní směry, jakž z jisté katedry českých vysokých škol mezi dorostem intelligence naší, takž i mezi agitatory cizího původu mezi dělnictvem naším šířené, jichž důsledkem je vlažnost a netečnost ve věcech národních, hlučnými reklamními produkcemi se vyznačujícími a tím mládež i diváky k sobě lákající směry sportovní jež několik jednotlivců jednostranně vychovavše pohlí nejenom sta existencí dorostu našeho, nýbrž i tisíce jmění národního. Tito lidé se cítí „světoobčany“, národnost jest jim lhostejnou, považují národní snahy za „fangličkářství“.

Setkáváme se s nedocenením významu všestranné tělesné výchovy národa. Někdy je kladen přílišný důraz na činnost vzdělávací, jež sice souběžně s tělesnou výchovou se berouc zajisté důležitou jest, jež ale nikterakž nemůže snížit vysoký význam tělesné výchovy sokolské, kteráž chápouc se hochů škole odrostlých, všestranný vývin tělesný mládeže na mysli má, ve kterémžto směru by mládež ta úplně sama sobě ponechána byla. O tělesný vývin mládeže, škole odrostlé, o udržení síly a svěžesti těla do pozdního stáří, jimiž i svěžest ducha podmíněna jest, nestaral by se však zejména u nás v Čechách nikdo. (Sokol, 1905, s. 53)

O rozsahu harmonické výchovy žactva činnosti pro pravidelné jeho rozvíjení.

Příkaz z 15. srpna 1902 ruského ministra vyučování Zengra středním školám.

Za příčinou odstranění pozorované mnohdy přílišné únavy žactva dává se učitelským sborům středních škol ženských i mužských právo ve školním roce – ne však více než sedmkráté – dát na den prázdno.

Dále je určena úprava tělesných cviků pro udržování dostatečné zásoby energie v nervové a svalové soustavě, při učení se vytrvalosti, nabytí ladnosti, lehkosti a krásy všech pohybů, svižnosti a dostatečné sebedůvěry.

Tělesné cvičení rozličného druhu a též hry provádějtež pod dovedným vedením a při tom po možnosti v přírodě, za špatné pohody ve vyhovujících místnostech (velkých sálech, manéžích) a v nižádném případě v těsných a prachuplných (třídách, chodbách). Jestliže nemožno prováděti naznačeným způsobem tělocvik, je tento bezvýsledný, ba naopak škodlivý a nezařadujž se do rozvrhu třídních hodin.

Tělocvik má se prováděti každodenně po půl hodině a to rozhodně uprostřed učební doby. (Sokol, 1905, s. 61)

Dobrovolná práce... problém včera i dnes

... Také v žactvu nejeví se přírůstek cvičenců. Jak velice by na výchovu žactva působilo, kdyby se bratři odhodlali věnovat část svého volného času cvičení žactva. To-liko dvě hodiny týdně. Nelze zatajovati, že mnoho z toho neutěšeného padá na vrub nedostatku cvičitelstva. (Sokol, 1905, s. 91)

...Dívčí tělocvik v Prusku

Pruské ministerstvo vyučování vydalo 20. března 1905 nařízení ohledně dívčího tělocviku ve městech. Dvě hodiny týdně se povinně vyučuje tělocvik. Zvláštní péče je věnována pořadovým hrám na volném prostoru. Šňěrovaček pak se vůbec netrpí. (Sokol 1905, č. 10, s. 239)

Tělocvik a pohlavní otázka

Výcvik vůle jest nejspolehlivější ochranou proti pohlavním nestřídmostem, předčasné čilosti pohlavního pudu. Jest jisto, že člověk, který po celý den je zaměstnán činností, jež mu dává chleba, když v době podvečerní prázdňě tělocvikem se zaměstnává, jednak nebude míti času k zbytečnému povalečství po hospodách, a i kdyby měl čas k němu, nebude míti chuti k tomu. Jaré šťávy mládí jsou pak spotřebovávány na systematické zdokonalování svalstva, které tělocvikem a zdrženlivostí pohlavní nepochybně mohutní, pak nepocit'uje člověk jiných tužeb, než míti nějakého klidného duševního zaměstnání (četby).

Pohlavní choroby jsou v kruzích sokolstva řídké. (Sokol, 1905, s. 272)

3 Zakladatelé Sokola

Nahlížíme-li na Sokol jako na organizaci, která se výrazným způsobem podílela na formování snah o masovou tělesnou výchovu a tělovýchovu mládeže, je potřeba zdůraznit především význam Miroslava Tyrše a Jindřicha Fügnera. Jejich působení mělo zásadní vliv na vznik, charakter a směřování této organizace. Zatímco Tyrš přináší ideu a teorii i její praktické využití, Fügner je především mecenášem a podporovatelem Sokola. Ač oba rodem čeští Němci, výrazným způsobem ovlivnili emancipační snahy českého národa. Pokud bychom měli stručně charakterizovat jejich dílo, pak bychom museli říct, že na pevnou nit germánství navlékli pestré korálky slovanství...

Miroslav Tyrš se narodil 17. 9. 1832 v Děčíně a tragicky zahynul 8. 8. 1884 v Ötzu v Tyrolsku. Narodil se jako Friedrich Emmanuel Tiersch, byl tedy český Němec, ale po smrti svých rodičů byl vychováván v české vlastenecké rodině svého strýce, seznámil se s českým prostředím, českými dějinami a začal navštěvovat české gymnázium. Vystudoval filosofickou fakultu a později se stal zakladatelem a duchovním otcem Sokola. Tyrš byl významným spoluzakladatelem organizovaného tělovýchovného hnutí v Čechách. Tyršovou zásluhou se Sokol stal prostředkem národní výchovy a významným činitelem českého národního hnutí, prostředkem péče o zdraví, brannost a zápas za svobodu českého národa. Zasloužil se o rozvoj ženského tělocviku a školní tělesné výchovy. Vytvořil české tělocvičné a vojenské názvosloví. Tyrš vypracoval českou tělocvičnou soustavu a tělocvičné metody, názvosloví, položil základy systematické výchově dětí mládeže, cvičenců a cvičitelů, při čemž realizoval své rozsáhlé vědomosti fyziologické, filozofické i estetické.

Tyrš se stal zakladatelem našich národních masových tělovýchovných vystoupení.

V roce 1869 vydal spis „Hod olympický“, zdůrazňující význam olympijské myšlenky o čtvrt století dříve než baron Pierre de Coubertin, zakladatel novodobých olympijských her.

Byl tvůrcem sokolských zásad: síla a mužnost, činnost a vytrvalost, láska k volnosti a vlasti, dobrovolná práce a kázeň, vzájemný bratrský poměr členů a zvláštní důraz kladl na výchovu mládeže. (Tyršová, 1932)

Kromě tělovýchovné činnosti věnoval se také umění výtvarnému a estetice a přednášel na vysokých školách – byl prvním českým odborným výtvarným kritikem v oboru dějin umění a architektury. Filosoficky byl ovlivněn především asketickou morálkou Arthura Schopenhauera, Darwinovou filosofií a pozitivistickou estetikou Hippolyta Taineho.

Prosazoval ideální výchovný prostředek – kalokagathii = krásu zosobněnou rovnováhou těla a ducha. Antický kalokagatický ideál Tyrš realizoval právě v Sokole.

Doporučoval stavět tělocvičny v novorenesančním slohu, výzdobu měla tvořit klasická antická díla.

Jeho práce a dílo bylo zaměřeno na dvě výchovné oblasti. Tělesná výchova je zastoupena spisy: Cvičení pořadová, Základové tělocviky, Hod olympijský, Spisy tělocvičné.

Výtvarná výchova je obsažena v spisech: O zákonech kompozice v umění výtvarném, O zákonu konvergence při tvoření uměleckém, O podmínkách vývoje a zdatnosti umělecké, O prostředcích k povznesení našich poměrů uměleckých, O způsobu a významu ducha dějin umění výtvarných.

Tyrš hledal v tělesném cvičení hlubší mravní smysl tak, jak jej rozvíjela antika, a s rozvojem českého národního života mu navíc přidal rozměr národní: „Jen ten národ čeká svobodná budoucnost, který bude pečovat o své zdraví tělesné i duševní“. (Gilbertová, 1965)

To vše spolu s faktem, že velká část sokolstva sestávala z necvičících členů, jako by svědčilo nejen o nacionálním, potažmo protirakouském zaměření rodící se organizace, ale i o jejím politickém charakteru, pro který by tělocvik byl jen zástěrkou. Jak ale ještě uvidíme v následujících kapitolách, Tyršovým záměrem to nebylo. Základním prostředkem pro výchovu a zušlechtnění národa, aby obstál pod útlakem národa většího, měl být právě tělocvik, formující tělo i charakter, přitom navíc estetizovaný vlivem Tyršových inspirací v antice. (Kozáková, 1998, s. 17)

Jindřich Fügner se narodil 10. září 1822 v Praze v německé obchodnické rodině jako Heinrich Fügner a umírá tamtéž 15. listopadu 1865. Fügner byl přesvědčený demokrat, odsuzoval národnostní útlak a podporoval české vlastenecké úsilí. Byl zámožný, vzdělaný, mnoho cestoval, věnoval se kulturním a společenským zájmům, byl všestranný sportovec. Sokol se začal rozvíjet především díky Fügnerově finanční podpoře. Stal se jeho prvním starostou a je autorem známého hesla „Ni zisk, ni slávu“ v němž zosobnil zásadu obětavé a neplacené činnosti sokolských pracovníků. Demokratickou náplní, bratrstvím a obětavé svépomoci odlišil Sokol od ostatních spolků. Jeho dcera Renata se později stala Tyršovou chotí. (Kozáková, 1998, s. 16)

4 Vzdělávací a výchovná činnosti v Sokole včera a dnes

Dnešní doba je přesycena informacemi, ale relevantních informací je málo. Tento problém pociťoval už Tyrš a proto v roce 1896 dal podnět k organizování osvětové činnosti i mimo sokolské řady. Do té doby se propagoval pouze tělocvik. Počátek vzdělávací činnosti je možno spatřit v Tyršově článku „Náš úkol, směr a cíl“. Každý úkol zraje a tedy v roce 1895 byla vzdělávatelská činnost zařazena do sokolského programu. Vedle cvičitelských sborů začaly být vytvářeny vzdělávatelské odbory v župách a jednotách. Nebylo to však bez problémů.

Ještě ale v roce 1910 projednávala ČOS požadavek rovnocennosti práce vzdělávatelské a tělocvičné. Ještě v roce 1919 píše Věnceslav Havlíček: „Dnes vidíme, že není ani vymezení pojmu sokolské práce osvětové ani soustavnosti v ní. Můžeme si klást mnoho otázek a je třeba si je klást: Jaký je náš poměr k sokolské výchově? V čem spočívá naše mravní a duševní výchova? V jakém poměru je naše činnost k jiným podobným organizacím? Jaké jsou hlavní zásady pro vzdělávatelské pracovníky? Co děláme pro to, aby cvičitelé byli také vzdělavateli?

Začínáme s vzdělávatelskou činností ve své tělocvičně? Jak chápou starostové potřebu výchovy a vzdělávání? Jaký by měl být Sokol jako občan? Věnujeme se mládeži nebo ji jenom trpíme? Věnujeme se opuštěným, rodinám? Jak Sokol může pomoci mladým maminkám? Umíme se rozhodnout mezi formalitami a sokolským životem a pomocí? (Hodaň, 2003, s. 124)

Je opravdu s podivem, jak jsou tyto otázky aktuální i dnes. Je důležité se obracet k minulosti, poznat celou kontinuitu daných problémů a vnímat, jakým způsobem ji naši předkové řešili.

Můžeme zde nacházet důležitou inspiraci pro naši současnou práci. Otázek je totiž stále mnoho a budeme odpovídat celý život. Stejně jako tehdy i dnes je třeba žít a vychovávat děti. Děti zdravé tělesně i duševně. Současný Sokol není jen velkou tělocvičnou, ale musí být schopen uspokojovat daleko širší životní potřeby. Sokol stejně jako ve svých počátcích potřebuje vysoké školy, pedagogy, umělce, inteligenci. Sokol díky pevnosti svých zásad, a svému charakteru může být jako organizace vzorem pro metodu výchovy nových demokratických a zdravých generací. Jsou zde stále nové otázky a problémy, je třeba na ně stále hledat odpovědi, je třeba stále pomáhat druhým a také celé společnosti. Mělo by nám i dnes být jasné proč jsme v Sokole, co je sokolská myšlenka, jaký je náš dnešní úkol, směr a cíl. Je třeba vytrvale vytvářet pocit sounáležitosti, vytvářet tělesnou výchovu pro zdraví, pro mravní a duchovní výchovu. Tím může být Sokol přínosem nejen pro Evropu, ale pro celý svět.

Vyžaduje to ovšem spoustu neustálé práce.

Je důležité, aby školy vychovávaly pedagogy pro volný čas, pro mimoškolní činnost.

Tito pedagogové se pak mohou na profesionální úrovni věnovat práci s dětmi a mládeží v dětských souborech, kroužcích, Domovech mládeže, Sokole, Junáku a dalších, například woodcrafterských skupinách. Mládež potřebuje především vhodný prostor pro své zdravé aktivity. Rozdáváním injekčních stříkaček mládeži více štěstí nepřidáme. Je třeba pracovat především s médii, s tiskem, s televizí, s rozhlasem. Je nutné vysvětlovat potřebu opravdové citové a morální výchovy. Je důležité vysvětlovat možné perspektivy. Je důležité vyhledávat osobnosti a vytvářet vzory. Bez toho nemůže společnost, Evropa a svět dobře fungovat.

Sokol tedy vedle své tělocvičné a sportovní činnosti působí i v rámci činnosti vzdělávací. (Hodaň, 2003, s. 125)

Pořádá velké množství aktivit ve kterých se realizují především mládež. Sokol pořádá Přehlídky folklorních souborů, Přehlídky ochotnických divadel, Přehlídky loutkových divadel. Dále pořádá Setkání pěveckých sborů a různé výtvarné výstavy.

Všechny tyto festivaly a výstavy jsou jen završením činnosti stovek dobrovolných činovníků a tisíců účastníků, kteří tuto činnost prezentují nejen u nás, ale i za hranicemi naší vlasti.

5 Sokol a jeho etická a morální výchova

Etická a morální výchova v Sokole byla a je nedílnou součástí jeho výchovně vzdělávacího působení na všechny generace a všechny věkové kategorie cvičenců.

Fridolín Macháček uvedl, že Tyrš a Fügner byli na rozdíl od jiných 19. století naplněni duchem vyspělé inteligence, který jim umožnil pochopit to, čeho si doba sama vyžadovala v národě i světě. Proto mohl její vývoj proběhnout velmi rychle od jednoty spíše zdravotního a technického charakteru k vyspělé organizaci národní a po nějaké době i mezinárodní. Podle něho Tyrš geniálním způsobem pochopil výchovný význam a rozsah tělocviku pro fyzické a mravní ozdravení národa ve všech jeho vrstvách a složkách. Pojal tělocvik jako projev činnosti umělecké a kulturní a určil jí významné místo v harmonii národního života. Sokolství tedy zahrnuje prvky estetické a morální.

Gerard A. Carr vnímá u Sokola jeho typické demokratické principy jako nečinění rozdílu mezi pohlavími, hodnostmi či společenským postavením, využíváním tělesné výchovy k posilování fyzického zdraví, vlastenectví slovanské sounáležitosti a kultury, všeobecné vzdělávání a rozvoj brannosti národa, dosažení harmonického rozvoje duševního a tělesného zdraví, mravnosti a smyslu pro estetično.

R. W. Seton-Watson o Sokolu prohlásil, že byl nejproslulejším spolkem svého druhu v celé Evropě do dnů Baden Powela a skautské organizace a že vliv na smýšlení českého národa byl ještě mnohem výraznější. Za to, čím Češi jsou, vděčí právě z valné části právě sokolskému tělocvičnému hnutí.

Pokud se zeptáme, jakými prostředky bylo dosaženo takové úrovně, která vzbudila obdiv a úctu doma i ve světě, zjistíme, že to bylo právě díky mimořádnému nadšení a nasazení jednotlivců zapálených pro sokolskou myšlenku. Sokolství vzniklo a po více než půlstoletí se rozvíjelo díky svépomocí i vytvářející se a sílící české občanské společnosti, která směřovala ke své emancipaci. Toto nasazení vyvrcholilo v průběhu první světové války, kdy Sokol přinesl v legiích a domácím odboji pro své ideály četné lidské oběti (Sokolství, 2003, s. 8). Stejně tak tomu bylo i v období druhého a třetího odboje.

6 Sokol a výchova mládeže k vlastenectví

Odboj bývá vždy příkladem těch nejvzácnějších lidských ctností se stává se důležitým výchovným prvkem nejen naší mládeže. Národní rezistence je spojena s těmi nejušlechtlejšími city, které chováme. Ve výchově dalších generací každého národa hraje důležitou a nezastupitelnou roli. U nás je ale vlastenectví obecně chápáno spíše jako projev nacionalismu, něčeho spíše extrémního nebo něčeho nevhodného, staromódního, nepotřebného. Národní hrdost je projevována jen zřídka, slabě, nevýrazně, jen někdy, jen někým. Vlastenectví je sice součástí oficiálního výchovně vzdělávacího procesu, ale není prožívané zdaleka tak, jak v dobách národního obrození nebo národního ohrožení.

Hrdost na sebe sama, na své dějiny, svou vlast je přirozenou vlastností všech národů. My ale prožíváme návaly národní hrdosti jen v případě sportovních úspěchů našich reprezentantů.

Výchova naší mládeže v tomto ohledu má ještě značné rezervy. Jen málokdo z dnešních mladých lidí by asi byl schopen pochopit například význam Legií jako důležitého prvku pro vznik našeho novodobého státu. O to víc mě překvapil rozhovor s jedním z příslušníků našeho druhého odboje, který mi na setkání Sokolů řekl toto: „Za války jsem bojoval proti Němcům v Anglii. Nebyl jsem ale příslušníkem československé squadrony RAF, ale létal jsem jako palubní střelec na Liberátorech s kanadskou posádkou. Všichni jsme válku šťastně přežili. Po návratu do Československa jsem si založil rodinu, ale v roce 1948 jsme emigrovali do Anglie. Se svými spolubojovníky se po celou dobu navštěvujeme. Při jedné mé návštěvě v Kanadě jsem byl mimo jiné představen vnučce mého přítele, která se právě vrátila ze školy. Při představování jí sdělil, že jsme spolu bojovali ve válce a že pocházím z Československa, ale to že ona nemůže znát. Vnučka, asi čtrnáctiletá, mi ale vyrazila dech. Se zaujetím se rozpovídala o tom, že se učili, jak bylo díky československým legiím zachráněno mnoho kanadských životů a uspíšen konec války. Vysvětlovala, že bolševici slíbili Němcům propuštění rakousko-německých zajatců ze zajateckých táborů na Sibiři. Po uzavření míru na východě potřebovali Němci tyto zkušené vojáky pro zvrát války na západě. Právě díky tomu, že v rozhodujícím okamžiku operovali Čechoslováci na Transsibiřské magistrále, nebyl přesun rakousko-německých zajatců možný a Němci se důležité posily včas nedočkali. (Šlesingr, 2005, s. 62)

Nejsem si jist, zda by nám takovou informaci dokázal poskytnout český vrstevník této mladé Kanadanky...

7 Edvard Beneš a sokolská výchova

První dojmy a pocity které zde popisuje Edvard Beneš jsou téměř autentické s dojmy a pocity mého otce a pamětníků, kteří mi o nich vyprávěli. Je zde tedy možno vysledovat jakýsi společný rys, který je charakteristický pro období monarchie a první republiky. Děti byly uchváceny atmosférou pořádaných akcí a projevila se u nich jejich přirozená zvědavost, potřeba hrát si a sdružovat se s ostatními dětmi. Sokol v té době měl oproti dnešku značnou výhodu v tom, že pokud se jednalo o organizovanou pohybovou aktivitu a tělesnou výchovu, neměl Sokol v tehdejší společnosti v českém prostředí v podstatě žádnou konkurenci. V průběhu času se od Sokola začaly odštěpovat především levicově zaměřené cvičenci a začaly tak vznikat organizace jako je DTJ a nebo na základě sokolského příkladu vznikaly nové organizace jako je např. Orel. Český Junák je rovněž organizace, která byla sokolským náčelníkem br. Svojsíkem původně vytvořena v rámci Sokola.

Beneš v době svého dospívání kriticky hodnotí sokolskou činnost a neschopnost zaujmout tehdejší mládež. Jedná se o situaci, která se v mnoha ohledech podobá té dnešní. Sokol si ale tehdejší krizi uvědomil a dokázal se s ní vyrovnat.

Do Sokola jsem vstoupil při jedné sokolské slavnosti. To na nás chlapce a mě zapůsobilo velkým dojmem, to mě chytlo. Ty zkoušky, produkce, to se opakovalo i s výlety po okolí. Vzpomínám na krojovanou slavnost, na tolik dětí, na vzrušení v celé vesnici. Bylo mi 6 let, byl jsem pokládán za člena sokolské mládeže a od té doby jsem zůstal v Sokole. (Krejčí, 2002, s. 6)

Všichni bratři byli Sokolové a i já nejmladší cvičil velmi usilovně. Doma na zahradě jsme měli postavenou hrazdu a pořád jsme na ní cvičili. Pro mě to sokolství splývalo s dětskou a studentskou výchovou. Sokolství mě úplně splývalo s vývojem národním. Splývalo mi s češtvím. (Krejčí, 2002, s. 12)

Na vinohradském gymnáziu jsem chodíval do vinohradského Sokola. Na studiích se to ale zakazovalo. V Sokole mě tehdy vadila ideová náplň. Cítil jsem, že Sokol mládeži nedával, čím by ji k sobě strhl. To přesné tělocvikování Sokolu vadilo. Chodíval jsem i na sport. Také to bylo zakázáno, ale já hrál kopanou, tenis a lehkou atletiku. Mě ten sport ve Slavii, ale taky, hodně disgustoval, bylo to kolem roku 1904. To placení lidem, chytání na zábavy pochybného druhu a pořádání pitek, to mne odradilo. (Krejčí, 2002, s. 16)

V Sokole mně tehdy vadil nedostatek ideové náplně. Tehdejší vlastenectví odumírajícího mladočeštví bylo prázdné. (Krejčí, 2002, s. 17)

8 Sokol, fašismus a výchova mládeže v období okupace

Sokol musel už ve dvacátých letech dvacátého století odolávat vlivům způsobeným rodícím se fašismem. Postupem času se fašismus stává doménou především německé menšiny, ale i určitá část české společnosti byla nakloněna této ideologii. Sokolské ideály a principy byly s fašismem zcela neslučitelné a bylo jen otázkou času, kdy se oba protichůdné proudy střetnou. Došlo k tomu mimo jiné i na poli výchovy a vzdělávání mládeže.

Sokol vyjádřil svůj postoj a své nesmlouvavé stanovisko k fašismu již v roce 1926 a vylučoval fašisty ze Sokola. Odmítal nedemokratický a diktátorský princip fašismu, jenž je proti sokolskému principu i proti našemu státnímu zřízení. Národní obec fašistická nemá nic společného s naším národním a státním životem a s jeho potřebami. Fašismus nepatří do Sokola a jest jeho nebezpečím stejně, jako je nebezpečím národa. (Pražák, 1946, s. 74)

Sokolstvo se již od roku 1933 vážně obávalo fašismu a nacismu. Fašismus přímo mířil proti sokolským hodnotám demokratismu, pokroku a sociální spravedlnosti. Antonín Krejčí prohlásil přímo, že fašismus je se Sokolstvím neslučitelný a že klade úklady československému státu. Sokol si již v té době uvědomoval, že se schyluje k válce. Pelikán viděl ve fašismu náběh k diktatuře a upozorňoval, že Němci mají přesný výchovný plán pro nové pokolení a že základem tohoto plánu jest vypěstovat nesnášenlivé vlastenectví, odvahu nebát se krve, vyučit v zabíjení a pohrdat sousedy. Německá diktatura sjednotila národ na výboj. V roce 1934 náčelník ČOS mobilizoval k usilovné sokolské výchově k brannosti.

V Sokole se začalo s výcvikem předvojenských vlastností budoucích bojovníků. Bezpečnost a brannost byly nejpřednějším sokolským heslem té doby. I branci byli vyzýváni Sokolem, aby se celou bytostí oddali branné službě národu, protože Němci se již na nás připravují. Sokolská cvičení pomalu vojanštěla. Roku 1935 byla uspořádána anketa o brannosti a v ní bylo již probíráno, jak se asi připraví a rozvine válka. Vedle armády bude zemi chránit celý národ v čele se Sokolstvem. Pro tuto armádu připravovala ženy i Marie Provazníková. Ženy měly pečovat o to, aby zmírňovaly následky budoucí války. Musí se starat o výživu obyvatelstva a vojska, o hygienu, o raněné. Ve výrobě musí nahradit muže. Rudolf Procházka vyzýval abychom zbrojili a mobilizovali své síly. Nesmíme spoléhat na cizí pomoc a očekávat, že nám naši samostatnost zabezpečí někdo jiný. První údery musíme vydržet sami a vlastními silami.

Roku 1937 Goebbels již přímo naznačoval možnost válečného konfliktu.

Přestože morálka a odhodlání bránit republiku bylo obrovské a armáda i zázemí byli velmi dobře organizovaní, což potvrdily i dvě výborně zorganizované mobilizace, tak prezident Beneš si uvědomoval, že se nemůžeme opřít o žádnou závaznou spojeckou smlouvu, třetina obyvatelstva nebyla k republice loajální, z 4 000 km dlouhého pohraničí pouze 60 km sousedilo se spřáteleným Rumunskem a i když jsme v té době měli s Němci přibližně stejný počet divizí, neměla naše republika ani zdaleka takový ekonomický, průmyslový a lidský potenciál jako Německo. Jen pro srovnání – počet záloh v jednom ročníku u nás činil 70 000 mužů a v Německu 400 000 mužů.

Poslední masovou předmnichovskou ukázkou nadšeného odhodlání byl X. všesokolský slet.

Vojáci ze sletišť odcházeli rovnou do pohraničních pevností a evropský tisk psal o ukázce nebývalé jednoty, kázně a odhodlání. Britové byli uchváteni nádhernou kázní žáků a dorostu a vyslovili přání mít také takovou organizaci, která by podporovala stát i v takové situaci. Němci samozřejmě ve sletu viděli projev vzdorovitosti, který je zneklidňoval. Mládež té doby sdílela nadšení a odhodlání dospělých. Byla tak vychovávána. (Pražák, 1946, s. 79)

Z dobových dokumentů je patrné nejen obrovské odhodlání republiku bránit, ale později vznikla obrovská frustrace především z toho, jak se v této situaci zachovali Slováci a západní spojenci. Mnichov pak zlomil do té doby silné národní sebevědomí a v konečném důsledku napomohl poválečnému rozmachu komunismu. Celý národ a tedy i Sokol zažili prostřednictvím Mnichova obrovský šok.

Nicméně se sokolové okamžitě pustili do organizování odboje, který na rozdíl od jiných organizací zahájili ihned po záboru pohraničí. V Sokole převládal názor, že válka je nevyhnutelná, že je vlastně jediným řešením této situace. Převládal rovněž názor, že válka bude rychlá a Německo bude poraženo. K tomuto účelu Sokolové vytvořili vlastní odbojovou síť „Jindra“ a v prvních okamžicích se zaměřili na převádění našich uprchlíků především do Polska a na uschovávání vojenského materiálu a na sledování aktivit německého obyvatelstva. Vycházeli z mylné koncepce, že po nevyhnutelném vstupu Polska do války Francie a Anglie Německo rychle porazí. (Vojenské dějiny Československa, 1987)

Sokol v průběhu okupace založil svou vlastní odbojovou organizaci OSVO (Obec sokolská v odboji) známá jako „Jindra“ jejíž frakce „Říjen“ se poskytnutím technického a zpravodajského zázemí významně podílela na atentátu na zastupujícího říšského protektora R. Heydricha. Sokol byl dále zapojen v dalších ilegálních skupinách například ON (Obrana národa).

Němci prostřednictvím gestapa Sokol velmi pečlivě sledovali a v několika vlnách zatýkání jeho ilegální síť systematicky ničili. Za války zahynula drtivá většina

zkušených činovníků sokolského ústředí až do úrovně žup a jednot. Nedostatek těchto zkušených osobností se pak projevil po skončení války. (Koukal, 2002, s. 18)

Spolu s odbojem ale Němci postupně také likvidovali mládežnické organizace. Po zákazu Junáka celé skautské oddíly přecházeli do Klubu českých turistů nebo do Sokola. (Koukal, 2002, s. 17).

Sokol ale také dlouho nezůstal ušetřen a za „otevřený i tajný odpor proti Říši“ byl zakázán a jeho majetek zabaven. Do té doby probíhala výchova a cvičení mládeže v Sokole tak, aby se nezpronevěřila původním ideálům, ale také aby „nedráždila“ okupanty. Byla orientována v rámci možností vlastenecky. Postoj k národnímu socialismu byl pochopitelně víc než vlažný. To všechno se ale mělo velmi rychle změnit. V dubnu 1941 byla výnosem Zemského úřadu činnost Sokola zakázána. Někteří sokolové ale pokračovali v tělocvičné a sportovní činnosti vstupem do sportovních klubů a do Svazu DTJ, který nebyl nacisty rozpuštěn. (Waldauf, s. 76)

Zastupující říšský protektor Reinhard Heydrich se rozhodl podřídit tělesnou výchovu a sport záměrům NSDAP. Den po atentátu na Reinharda Heydricha, 28. května 1942, založil ministr školství a lidové osvěty Emanuel Moravec Kuratorium.

Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě (KVMČM) byla organizace v Protektorátu Čechy a Morava programově zaměřená na rozvoj sportovních aktivit a branné zdatnosti mladých. Do kuratoria byla včleněna většina zájmových pohybových aktivit. Hlavním ideovým cílem organizace byla podpora tzv. protektorátního vlastenectví, spolupráce s německou říší a pozvolná převýchova v duchu nacionálně-socialistické ideologie. V Kuratoriu byly používány nacistické symboly a pozdrav vztyčenou pravicí.

Základem činnosti měla být povinná služba prováděná každý týden. Byla v ní stanovena témata s nacistickým obsahem, cvičení i duchovní výchova. Organizace vedle výchovných akcí v duchu nacismu pořádala i řadu sportovních soutěží.

Tělovýchovné oddělení ústředí Kuratoria pro výchovu mládeže, které připravovalo a provádělo všechny sportovní akce, mistrovství, výcvikové kurzy, se snažilo podávat tělesnou výchovu mládeži v zábavné formě a tím si ji i získat. Mládež, a to samozřejmě i sokolská, která po zrušení ostatních zájmových organizací neměla v podstatě jinou oficiální možnost vyžití, do Kuratoria vstupovala. Počet členů kuratoria nebyl zanedbatelný. V roce 1944 činil již půl milionu, což byla téměř polovina dětí a mládeže ve věku od 10–18 let. Protože bývalí činovníci rozpuštěného Sokola a jiných organizací většinou Kuratorium ignorovali a obcházelí, funkce vedoucích přebírali většinou mladí učitelé, organizace po celou dobu trpěla nedostatkem odborných kádrů a původní záměry se nedařilo plnit.

Kuratorium ale přesto mohlo stavět na velmi dobrých základech české tělesné výchovy, budovaných už za první republiky.

Nacisté si velmi dobře uvědomovali, jak důležité je ovládnout nastupující generaci. Tímto způsobem vlastně začali snižovat vliv původních českých sportovních a mládežnických organizací na výchovu mládeže. Takže nejen prostřednictvím školního vzdělávání, ale i prostřednictvím volnočasových aktivit se snažili ovládnout především mládež a jak prohlásil Emanuel Moravec: „Postavit syna proti otcí“.

Je ovšem fakt, že ve většině případů se nejednalo ani ze strany dětí, ani ze strany většiny vedoucích o nějaké horlivé vyznavače nacismu, spíše je do kuratoria přivedla možnost zajímavého využití volného času. Ale pokud by se válečné události vyvíjeli jinak, stalo by se Kuratorium účinným nástrojem výchovy v nacionálně-socialistickém duchu. (Kössl, 1986, s. 175)

V korespondenci H. Himmlera s R. Heydrichem z 19. 2. 1942 se o tomto problému můžeme dočíst: „Jsem absolutně pro to, aby se vhodným chlapcům dobré rasy z čistě českých rodin dala možnost nastoupit do nacionálně politického výchovného ústavu. (...) České, moravské a německé děti z Protektorátu by byly rozděleny do všech ostatních ústavů v Říši (tj. ne do ústavů v Protektorátu). To by bylo ohromným přínosem ke srůstu a vstřebávání právě té rasově dobré části českého národa. Pro Čechy samé velmi lákavé, protože na žáka Nacionálně politického výchovného ústavu se v každém ohledu může nahlížet jako na úplného říšského občana a on už nemusí mít sebemenší komplex méněcennosti.“

Exilová vláda převýchovné tendence Kuratoria nepodceňovala.

Emigrantské noviny „Nové Československo“ z 29. ledna 1944, píše o reálné obavě českého exilu na Západě o duchovní vývoj české mládeže v Protektorátu. Česká emigrace si dobře uvědomovala, že působení Moravcova Kuratoria pro výchovu mládeže zejména na nejmladší ročníky zanechá nepochybně stopy na převychovávané generaci. (Pasák, 1999, s. 352)

Díky vítězství spojenců k takové situaci nedošlo.

Přestože je Kuratorium už dnes zapomenutá kapitola výchovy a vzdělávání naší mládeže, svědčí o tom, že promyšlený a dobře zorganizovaný způsob masového ovlivňování postojů mládeže může vést k poměrně rychlému přizpůsobení a přijetí třeba i zcela jiného světového názoru. Stejně jako si důležitost získání mládeže vhodnou výchovou uvědomoval už Tyršův Sokol a jistě i další, tak v tehdejší době si to velmi dobře uvědomoval i Hitler, Heydrich i Moravec. Adolfa Hitlera už 6. listopadu 1933 prohlásil – „Když protivník říká, ‚nepřejdu na vaši stranu‘, já v klidu říkám, tvoje děti k nám už patří... Tvoji potomci už stojí v novém táboře. Zakrátko nebudou znát nic jiného než toto nové společenství“. (Davidson, 2008, s. 59)

Emanuel Moravec 21. 2. 1942 pronesl: „Známe nepsaný, ale pečlivě dodržovaný zákon, podle kterého děti stojí v názorovém vývoji proti svým otcům. Bez toho by nebylo pokroku“.

Čím budeme věrnějšími a upřímnějšími občany Velkoněmecké říše, tím sebevědomějšími a poctivějšími můžeme být Čechy. Česká mládež nastoupí prostě do svorného šiku vedle mládeže německé a pozdviženou pravicí a s odhodlanou tváří“. (Moravec, 1943, s. 47)

V těchto projevech jsou jasně naznačeny priority ideové a hodnotové výchovy mládeže té doby.

Nedlouho po skončení války jsme se mohli rychle přesvědčit, jak promyšlená a vhodně zvolená forma výchovy mládeže dokáže v poměrně krátkém čase mladou generaci ovlivnit a využít ji k nadšenému budování nového řádu.

V dlouhodobém horizontu by působení Kuratoria jistě mělo dalekosáhlý vliv na mladou generaci a garnitura té doby by se jistě postarala o to, aby dlouholetá sokolská výchova byla co nejrychleji zapomenuta. Přestože byl Sokol oficiálně zrušen a jeho ilegální síť vážně zdecimována, dál se věnoval především zpravodajské, výzvědné, sabotážní činnosti a potravinové pomoci. (Frištenský, 1947)

O připravenosti a dobré organizaci Sokola svědčí i skutečnost, že v době Pražského povstání se účastnilo více než 2 500 sokolů z 60 jednot. Téměř 700 jich při povstání padlo.

Sokol si plně uvědomoval, jak velký význam má mládež: „Hlavní sokolská starost bude pro počátek v tom, aby byl odklizen okupační nános a aby bylo pečováno o mládež, jež utrpěla za války nejvíce“. (Pražák, 1946, s. 90)

9 Sokol jako symbol odboje – působení sokolské výchovy v ozbrojených silách

V období 1. světové války se naplno projevila půl století trvající sokolská výchova. Sokol se stal prvním organizátorem našeho zahraničního vojska a později i domácího vojska. O dalších dvacet let později členové Sokola znovu prokázali, že sokolské ideály a zásady jsou stále důležitou součástí mnoha našich lidí.

9.1 Sokol a legie za první světové války

Sokol se de facto ukázal jako projev národního ducha. Bylo to jakési kuriosum. Právě legiemi se Sokol projevil. Legie všude obecně sokolovaly a současně se dovedli rychle připravit k bojové akci, bylo z nich brzy vojsko. Sokolové – legionáři, to se navzájem prolínalo a sokolský duch se projevoval velmi jasně. Všude nám sokolská idea prokazovala dobré služby. Disciplína a povely byly vzaty všude z disciplíny a názvosloví sokolského. Schopnost vojenského organizování a rychlé zdokonalení ve cvičení vůbec, byly umožněny především sokolstvím a to se stalo předpokladem našeho organizačního úspěchu armády vůbec. Po této stránce vykonala idea sokolská za války a v naší revoluci velké poslání z hlediska propagandy mravní, národní a vlastenecké, ale i z hlediska tělesného výcviku. Sokol a legie, to se navzájem prolínalo. Všechny začátky legií ve Francii, Anglii, v Kyjevě jsou spojeny se Sokolem.

Sokolství podporovalo vývoj legií

- přesné formování – disciplína. Naši vojáci na pohled od ostatních dobrovolnických organizací se velmi odlišovali. Rozdíl byl patrný.
- okamžitě bylo vidět národní uvědomění. Jednotky byly rychle připravené, a to ve lhůtě kratší než bylo u ostatních organizací.
- technická a tělesná zdatnost zdolávala všechny tělesné obtíže. To bylo frapantně znát na rozdíl od jiných, na příklad Rumunů. (Krejčí, 2002, s. 39–42)

Hned po vzniku samostatného státu musela republika v roce 1919 čelit vojenskému vpádu Maďarska. Sokol vysílá na Slovensko pět sokolských strážních praporů, ale už před tím 7.–20. 6. 1919 se sokolský prapor Stráže svobody zapojil do bojů o Nové Zámky. Začíná se formovat armáda. Jejím prvním představitelem byl tehdejší starosta Sokola Scheiner. (Kučerová, s. 279)

9.2 Sokol a čs. armáda v zahraničí za 2. světové války

Za druhé světové války se vojenská složka Sokola začala formovat ve Francii ve vojenském táboře v Agdě. Jako první ji opět vytvořili muži ze Sokola Paříž. Sokol ustavil 9. dubna 1940 sokolskou župu Zahraniční a začal soustřeďovat všechny svoje síly k zahraničnímu odboji. V červnu padla Francie a zbytek československé armády odplul do Anglie. Pozemní armáda byla umístěna v Cholmondeley Parku nedaleko Chestru. Pád Francie v ní zanechal těžký otřes projevující se skleslostí a těžkou krizí. Beneš přijel vojsko navštívit a povzbudit. Jeho slova zanechala hluboký dojem, přesto však na druhý den na 500 vojáků vystoupilo z armády.

Co udělat, aby se tato skleslá nálada ve vojsku nešířila? Kde hledat oporu a vzpruhu? V sokolství. Sešlo se 318 Sokolů a založili Vojenskou pobočku Tělocvičné jednoty Sokol Londýn, která se později osamostatnila pod názvem Tělocvičná jednotka Sokol při čs. samostatné brigádě. Přihlášku do této jednotky podepsal i Edvard Beneš. Byla označena pořadovým číslem 1.

Podle tohoto vzoru se organizoval i Sokol i u letectva. Vznikla tak TJ Sokol 311. bombardovací peruč, dále vznikl Sokol u 310., 312. a 313. stíhací peruč.

Se souhlasem vojenského velení v Jeruzalémě vznikla 29. července 1942 Československá vojenská sokolská jednotka na Středním Východě.

Sokolové měli tělocvičnu v Leamingtonu a pořádali pravidelná veřejná vystoupení po Velké Británii. Vystoupení měla mimořádný propagační význam a mnohdy se akademie musely opakovat. Popularitu jejich vystoupení, která byla zpestřována kulturními vložkami, okomentoval jednou Jan Masaryk slovy: „Kluci, dneska jste převezli všecky diplomaty na světě.“ (Krejčí, 2002, s. 42)

10 Cíle sokolské výchovy realizované prostřednictvím sokolská všestrannost

Mezi Sokolem a ostatními organizacemi s podobným zaměřením je mnoho podobných prvků, v oblasti výchovy a vzdělávání je ale jeho činnost dlouhodobá, velmi dobře propracovaná a organizovaná a jen málokterá organizace může vykázat tak velkou škálu činností jako Sokol.

Zvláštností Sokola je takzvaná sokolská všestrannost. V Sokole je sport organizován dvojitým způsobem. První formou sportu je sport výkonnostní. Ten je organizován ve sportovních oddílech, jejichž činnost řídí odbor sportu. Cvičenci, kteří chodí cvičit pro své vlastní potěšení, osobní kondici, pro radost z pohybu, pro zdraví, tak ti jsou členy sokolské všestrannosti.

Pojetí práce v oddílech sokolské všestrannosti navazuje na původní myšlenku řecké kalokagathie, tedy souladu krásy těla a ducha, vychází z dlouholetých cvičitelských zkušeností, nejmodernějších poznatků zdravotních, psychologických, a metodických, tak aby odpovídalo současnému stavu, úrovni a zájmu cvičenců i materiálním možnostem jednotlivých jednot.

Sokolskou všestrannost chápeme ve dvojitým smyslu.

Za prve ji chápeme v užším smyslu jako všestranný rozvoj, tzn. zdokonalování stavby těla a jeho funkcí, osvojování si pohybových dovedností a rozvíjení pohybových schopností a péči o vlastní zdraví ve smyslu zdravotně orientované zdatnosti.

Za druhé v širším smyslu jako soustavné harmonické rozvíjení všech tělesných, duševních a mravních stránek člověka.

Oddíly všestrannosti mají především cíl tělovýchovný, kondiční, vzdělávací, morální, estetický a společenský.

1. cíl – tělovýchovný

a) rozvoj pohybových dovedností a schopností

b) zdravotní

– vliv na činnost svalů, stavby a držení těla, činnost kardiovaskulárního systému a nervosvalovou koordinaci

c) kondiční

– posilování svalového aparátu a kloubní pohyblivosti

– zlepšení funkce kardiovaskulárního systému,

– zlepšení nervosvalové koordinace

– udržování výkonnosti ve vyšším věku, zpomalování procesu stárnutí

– otužování.

2. cíl – vzdělávací

- a) – poznání moderních zdravotních zásad a významu cvičení a sportu pro lidský organismus
 - získávání uvědomělého zájmu a potřeby pravidelného cvičení
 - péče o životní prostředí a správnou výživu, o relaxaci (střídání práce a aktivního odpočinku, pravidelný pobyt v přírodě)
- b) – vysvětlení pojmu „kalokagathia“ jako základního cíle sokolské výchovy
 - pochopení důsledků, které pro každého vyplývá z jeho členství v Sokole
 - vědomí příslušnosti k jednotě, župě, ČOS a Světovému svazu Sokolstva
 - osobní zodpovědnost za vývoj kolem nás a další vývoj republiky
 - vytváření „sokolské rodiny“, ovlivňování rodičů pro sokolskou výchovu dětí

3. cíl – morální

- pěstování uvědomělé dobrovolné kázně a sebekázně
- výchova k vzájemnému porozumění a toleranci
- vztah jedince k ostatním, rodině, ke členům jednoty a lidem vůbec
- řádné chování a vystupování
- čestnost v jednání
- pravdomluvnost
- nezištnost a ochota pomoci
- cílevědomost
- odvaha stát za svým přesvědčením

4. cíl – estetický

- a) vnímání krásy těla a harmonie pohybu (vznosné držení těla, kultura pohybu)
- b) harmonie člověka a přírody
- c) soulad pohybu a hudby (ovlivňování hudebního cítění)
- d) formování postavy

5. cíl – společenský

- tělesná výchova a sport jako program volného času
- a) u mládeže
 - organizování tělesné výchovy zabezpečuje plnění výchovných úkolů a vytváří celoživotní přátelství
- b) u dospělých
 - život v Sokole umožňuje společenské vyžití při cvičení v kolektivu, radost a pohodu jako protiklad denních stresů, neformální soužití s ostatními cvičenci, vzájemné kontakty a vznik přátelských vztahů, společné výlety, vycházky, zájezdy, kulturní akce atd. (Hodaň, 2002, s. 130–131)

11 Sokol a jeho působení v rámci volnočasových aktivit mládeže

Sokol sice není organizací, která by se například na rozdíl od Pionýra nebo Junáka zabývala pouze volnočasovými aktivitami dětí a mládeže, ale o to komplexněji a dlouhodoběji v této oblasti působí.

Jeho zakladatel Dr. Miroslav Tyrš vycházel z principů antické kalokagathie, harmonického spojení krásy a dobra, kterou doplnil zásadami moderní filosofie a demokracie. Na tělocvik navázal také výchovou duševní a mravní, zaměřenou k ideálu všelidskému. Sestavil odborné české názvosloví, které se používá dodnes, vytvořil první vědeckou a dosud nepřekonanou tělocvičnou soustavu a doplnil ji účinnou metodou. Vycvičil a vychoval cvičitelské sbory, vypracoval organizační zásady, stanovy a řády pro všechny druhy činnosti všech složek a co je z našeho hlediska důležité, systematicky upravil cvičení mládeže a působil na vytvoření ženského tělocviku, vedeného ženami. Pochopil, že žena je prvním a důležitým vychovatelem a vzdělavatelem každé další generace, každého dítěte. Pokud chtěl úspěšně pracovat a kultivovat mládež, pokud se jí chtěl účinně věnovat, potřeboval k tomu ženu, která bude sdílet stejné zásady. Výrazně tím přispěl k postupné emancipaci dětí, mládeže, žen a dívek ve společnosti. V roce 1863 Tyrš zřídil tělocvičný ústav pro hochy a zasloužil se o vznik „Tělocvičného spolku paní a dívek pražských“.

Pro výchovu v Sokole je od jeho počátku typické, že je spojena společnou myšlenkou a prací příslušníky všech vrstev, všech povolání, všech politických stran a církví, muže i ženy, staré i mladé. Naopak sokolská myšlenka je neslučitelná s ideologiemi, které se přičítají zásadám svobody, pokroku a sociální spravedlnosti. Proto také byl Sokol všemi totalitními režimy zakázán. Tyto ideály a hodnoty ale měly a mají zásadní vliv právě na výchovu, vzdělávání a způsob využívání volného času právě především u dětí a mládeže.

V polovině 19. století se systematicky volnočasovými aktivitami dětí a mládeže nikdo nezaobíral. Tělesná výchova se vyučovala jen na některých středních a vysokých školách. Bohatí lidé si mohli dovolit pro své ratolesti zaměstnávat soukromé učitele, profesionální vychovatele, pečovatele, chůvy. Tito lidé pečovali mimo jiné i o vhodně strávený volný čas svých svěřenců. Většina dětí samozřejmě byla ale ve svém volném čase odkázána sama na sebe a na své vrstevníky. O nějaké systematické kultivaci mládeže v této době nemůže být tedy řeč. Tohoto problému si všiml i Tyrš a již od počátku začal s dětmi a mládeží pracovat. Postupně, jak vznikaly nové a nové sokolské jednoty, tak v nich naprosto spontánně vznikaly různé odbory, které se mimo jiné staraly

o volný čas dětí a mládeže. Již v roce 1863 vznikají v Sokole kromě cvičení další odbory – divadelní, hudební, jezdecký a loutkový, který se jako první začíná systematicky věnovat práci s těmi nejmenšími dětmi. Není bez zajímavosti, že právě loutkářská tradice se v Sokole udržela dodnes a je provozována na velmi vysoké, v podstatě profesionální úrovni.

Děti a mládež prostřednictvím Sokola postupně pronikají do většiny odborů a sportů. V Sokole se od jeho založení cvičilo na náradí, prostná, pořadová, běh, skoky, zápas a šerm. Cvičení bylo doplňováno oblíbenou činností výletní. Už v šedesátých letech se v Sokole pěstuje lehká atletika, plavání, veslování, bruslení a sáňkování, později cyklistika a lyžování. Roku 1883 bylo v Sokole zavedeno cvičení řemeslného dorostu. V roce 1895 poprvé na sletu veřejně cvičilo 715 dorostenců a žáků. Toho roku byl také v Sokole ustanoven vzdělávací odbor, který existuje dodnes.

V roce 1896 došlo k prvnímu rozdělení českého tělocvičného hnutí vznikem DTJ – Dělnických tělocvičných jednot. To ale umožnilo především dělnické mládeži využívání volnočasových aktivit v jejich vlastním prostředí. V roce 1897 je zavedeno ve všech jednotách cvičení dorostu. V roce 1898 se koná první veřejné cvičení žen, je zavedena košíková a cyklistika.

Ve srovnání s dobou před padesáti lety dochází také díky Sokolu k prudkému nárůstu zájmu o trávení volného času formou sportu. Na sletu v roce 1901 již vystupuje 2 000 dorostenců a poprvé také 870 žen a dívek. Od té doby mládež a ženy již budou vystupovat pravidelně. Dále se rozšiřuje oblast volnočasových aktivit mládeže.

Sokolskou tělocvičnou, vzdělávací a organizační činnost začíná ovlivňovat několik směrů z ciziny. Především to byly švédské cvičební hodiny a švýcarský ženský tělocvik, ale také v roce 1912 vstupuje do českého povědomí zásluhou sokolského náčelníka prof. A. Svojsíka organizace „Český skaut – Junák“, založená na zásadách anglického skautingu. Sokol schválil provádění vzdělávací činnosti sokolského dorostu po skautském způsobu, podpořil zřizování skautských skupin a vedoucí sokolského dorostu se účastnili kurzů pro skautské vůdce. Junák se později osamostatnil. Princip skautingu nebyl pro Sokol žádnou novinkou, tábornictví, jak se tenkrát pobytu v přírodě říkalo, provozoval Sokol 20 let před založením prvního skautského oddílu u nás. Tábornictví mělo dokonce ještě na XI. všesokolském sletu v roce 1948 svoji vlastní skladbu.

Ve 20. století dochází k boomu v oblasti volnočasových aktivit mládeže. V Sokole i mimo něj. Vzniká mnoho organizací Sokolem inspirovaných a využívajících jeho zkušenosti, systém a metody. Je to například Orel, DTJ a další především sportovní kluby a svazy.

Období rozvoje těchto aktivit trvalo až do doby okupace. Sokol a mnoho dalších podobných organizací byl zakázán a jeho činnost mělo převzít **Kuratorium pro vý-**

chovu mládeže v Čechách a na Moravě (KVMČM). Byla to organizace v Protektorátu Čechy a Morava programově zaměřená na rozvoj sportovních aktivit a branné zdatnosti mladých. Do kuratoria byla koncentrována většina zájmových pohybových aktivit občanů protektorátu. Hlavním ideovým cílem organizace byla podpora tzv. protektorátního vlastenectví, spolupráce s německou říší a pozvolná převýchova v duchu nacionálně-socialistické ideologie. Přístup sokolů ke kuratoriu byl dvojitý. Protože to byla de facto jediná povolená organizace svého druhu, tak do ní buď vstupovali a pokračovali pod „pláštíkem“ Kuratoria dál ve své činnosti nebo ve většině případů Kuratorium prostě ignorovali. Po osvobození se všechny volnočasové aktivity v Sokole znovu obnovily a byly dále obohaceny o nové trendy. Po roce 1948 dochází k sjednocení tělovýchovy. Komunisté začali přetvářet Sokol dle vlastních představ.

Dochází k masovému přejmenování sokolských jednot na Lokomotivy, Slavoje, Dukly, Slovany, Dynama atp. Název Sokol si mohou ponechat jen malé venkovské jednoty v rámci ČSTV do kterého je většina sportovních organizací včleněna. Mění se sice způsob a idea výchovy a vzdělávání mládeže, ale neustále přibývá volnočasových aktivit mládeže.

V roce 1968 dochází k neúspěšnému pokusu o obnovení Sokola.

Bývalé sokolské jednoty jsou tedy až do roku 1989 součástí jednotné tělovýchovy v rámci ČSTV. Po tomto roce dochází k obnově Sokola jako samostatné organizace.

Sokol je sice veřejností chápána jako především tělovýchovná organizace, ale rozmanitost činností a propracovaný systém práce s mládeží ji vymezuje v daleko širším rámci. Sokol je založen na dobrovolné práci, na dobrovolné kázni a zásadách kalogathie a vlastenectví. Tyto zásady jsou dětem vštěpovány a prolínají se všemi činnostmi.

Vlastní volnočasové aktivity jsou podobné jako u všech ostatních dětských a mládežnických organizací. Ve své komplexnosti je jejich záběr ale širší, než u jiných organizací. Sokol se zabývá prací s dětmi už od 3 let v rámci cvičení rodičů s dětmi, loutkářstvím a výtvarnými kroužky. Sokol má svá vlastní divadelní, dramatická, recitační, hudební a pěvecká tělesa.

Vzdělavatelský sbor se zabývá vzděláváním dětí a mládeže v oblasti národní kultury a historie hnutí a organizováním kulturních akcí.

Oddíly se zabývají především sportovní činností v téměř 80 sportovních disciplínách.

Pořádají se turnaje, soustředění, výlety, letní tábory. Pobyt v přírodě je činností, kterou Sokol provozuje déle než Junák.

Děti a mládež jsou organizovány do oddílů, které jsou rozděleny na mladší žáky, mladšížačky, starší žáky, staršížačky, dorostenecké oddíly, dospělé a Věrnou gardu (seniory). Sokol má v současnosti 190 000 členů.

Sokol tedy sice není čistě dětskou nebo mládežnickou organizací, ale práce s mládeží je důležitou a nedílnou součástí jeho výchovné a vzdělávací činnosti v oblasti volnočasových aktivit dětí a mládeže.

12 Sokolská hesla a zásady

Dnes bychom spíše řekli „slogany“. Jedná se často jen o stručné, snadno zapamatovatelné heslo jenž slouží primárně k upoutání pozornosti čtenáře či posluchače. Dnes je slogan jako takový využíván zejména v reklamě, při fandění ve sportu nebo při politické činnosti. Často obsahuje různé dobově podbarvené a módní myšlenky a jazyková rozličná klišé. (Petráčková, 2000)

Přestože dnes už zní sokolská hesla poněkud pateticky a starobyle, přestože některá z nich byla zneužita komunistickým režimem, jejich obsah jasně vyjadřuje postoje jejich tvůrců. Byla užívána nejen při sokolských akcích, slavnostech, jako poutače nebo jako součást propagace, ale byla užívána i v československých legiích a v zahraničním vojsku za 2. světové války.

Je v nich důležité poselství, které je stále platné.

Tužme se! Ni zisk, ni slávu! Jen ruchem žijeme! Jedinec nic, celek vše! Kde stanutí, tam smrt! Kupředu, zpátky ni krok! Věčný ruch, věčná nespokojenost! Tam se svět hne, kam síla se napře! Co lid nezná, nikdo nezná, co lid nedoved, nikdo nedoved, co lidem se nestalo, nikým se nestalo!

Sokolské zásady:

Láska k vlasti, Svoboda, Lidskost, Bratrství, Svornost, Ráznost, Neohroženost, Vytvalost, Střídmost, Jarost, Čest a sláva.

Hesla ale vznikají i spontánně jako reakce na momentální náladu či situaci. Taková hesla byla součástí i XI. všesokolského sletu, při kterém sokolstvo dalo jednoznačně najevo svůj nesouhlas s nastupujícím lidově demokratickým režimem. Odpor proti komunistickému režimu se nejvýrazněji projevil na Staroměstském náměstí, kde byla čestná tribuna pro představitele státu včele s Klementem Gottwaldem, členy diplomatického sboru a zástupci světového tisku. Při pochodu k tribuně, kde měla být vzdána pocta prezidentovi, pochodovali sokolové mlčky s odvrácenými hlavami, nesklonili prapory před prezidentem Gottwaldem, ihned za tribunou však pokračovali ve skandování hesel. (Waldauf, s. 242)

Zatímco dospělí Sokolové se drželi více zpátky, skandování hesel se stalo doménou mládeže:

Ať jsme černí, jak jsme černí, Benešovi vždy jsme věrní. (Kladno) – Ať noviny napíší, co tu dneska uslyší. – Beneš musí zase zpět, ať to slyší celý svět. – Beneše my máme rádi, nikdo nám ho nenahradí. – Beneš to je náš táta, vytáhne nás zase z bláta. –

Bez Beneše, Masaryka, není žádná republika. – Bez Beneše, bez Hany, nejsou žádné Hradčany, – Byli jsme a budem, za Benešem půjdem. – Brno zdraví Prahu, Beneše a Hanu. – Celý svět se diví, že nám Beneš chybí. – Lépe je být v žaláři, když nám vládnou truhláři. – Koho rádi máme, toho posloucháme. – Milujeme českou zem, vymeteme ji s Gottwaldem. – My Beneše máme rádi, Gottwald nám ho nenahradí. – Nebojte se Pražáci, ještě jsou tu Hanáci. – Nedáme rozbít republiku od bolševiků. – Nedáme si diktovat, koho máme milovat. – Nic nás tady netěší, bez Vás, bratře Beneši. – Protože si nejsou jisti, hlídají nás komunisti. – Slet patří Sokolům a ne žádným odborům. – Válašiša ptá se, kde Beneša mají. – Soudruzi a soudružky, dostanete do držky. – Řekněte tam v Americe, že je s Vámi Čechů více. – Dejte huby na petlice, odnesla by to náčelnice. – Nekřičte už lidi hesla, vláda by to neunesla.

Gottwaldova reakce se dostavila ihned po průvodu, jak vyličil V. Heller. Při slavnostní recepci na Pražském hradě si nás dal svolat do půlkruhu a hovořil o chování sokolů a odporu proti němu. Tehdy zakončil svůj projev slovy: „Jestliže si někdo myslí, že tím ublížil mně, tak se mýlí – to ublížil jen sám sobě. Tady se najeďte a Sbohem.“ Po těch slovech jsme udělali čelem vzad a za údivu celého diplomatického sboru jsme opustili recepci. (Waldauf, s. 242)

V té době byl již osud Sokola jako samostatné organizace zpečetěn. Již v průběhu sletu začalo zatýkání, čistky, procesy. Akční výbory bezprostředně po sletu „vyakčnily“ 11 000 Sokolů, které nahradily svými lidmi a zcela ovládly všechny důležité řídicí funkce. Změnou zákonů a stanov svůj postup zpětně legalizovaly a její základní jednotky, tedy jednoty, převedly do jiných organizačních struktur (ROH, sportovní oddíly aj.) a nebo je ponechaly v rámci ČSTV.

Tím Sokol jako jednotnou samostatnou organizaci na dlouhá léta zlikvidovaly.

13 Sokol a dnešek

Dnešní prioritou Sokola je kvalitní program, efektivní využívání volného času, zdravý životní styl – vše, co umožňuje všestranný rozvoj lidské osobnosti. Harmonie těla a ducha není ale výsledkem několika náhodných účastí na různých cvičeních nebo jiných akcích. Naopak! k harmonii dospíváme pomalou, systematickou a dlouhodobou prací. Ta podmiňuje onen důležitý pocit sounáležitosti.

Především práce s mládeží vyžaduje, aby program byl přizpůsobován novým směřům, trendům a pohybovým aktivitám. Je ale důležité pečlivě zvažovat, co je pro naši práci opravdovým přínosem a odmítnout to, co vhodné není. Společně se sportovními oddíly a kulturními soubory vytváříme podmínky pro výchovu dětí, mládeže a všech ostatních našich cvičenců.

Říká se, že všechno, co se povedlo, je zásluhou cvičitelů, co se nepovedlo, je jejich vinou. Na nich leží tíha odpovědnosti, tíha každodenní práce. Na jejich kvalitě tedy závisí i perspektiva Sokola, ale také duševní a tělesné zdraví a výchova dětí a mládeže.

Důležitým úkolem současnosti je vychovávat dostatečný počet kvalifikovaných a kompetentních cvičitelů a vzdělavatelů, kteří budou schopni prostřednictvím kvalitního programu zaujmout a udržet v jednotlivých činnostech především děti a mládež.

14 Tělocvičná jednota Sokol Žerotín

Sokol Žerotín letos oslaví 113 let od svého založení. Jedná se o nejdéle existující spolek v obci a v celém okolí. Sokol vytvářel a vytváří důležité podmínky pro sportovní, společenské a kulturní vyžití občanů a po celé generace na ně působí také v oblasti výchovy a vzdělávání. V této části je v několika historických etapách zachycen vznik a vývoj této organizace.

14.1 Doba před vznikem Sokola v Žerotíně

Žerotín je malá obec s pěti sty obyvateli, ležící ve středu trojúhelníku mezi městy Uničovem, Litovlí a Šternberkem. Žerotín byl ve středověku rodinným sídlem slavného moravského rodu pánů ze Žerotína, který má ve svém znaku heraldickou zvláštnost – černého lva ve zlaté zbroji. Tento znak dosud používají potomci rodu a zároveň i obec, která má velmi bohatou historii a díky zámku i dlouholeté kulturní zázemí, které vždy ovlivňovalo dění v obci. Počátky veřejného vzdělávání v obci se datují už do dob reforem Josefa II., tedy do konce 18. století. Tehdy se z vojenské služby vrátil vojenský vysloužilce, který uměl číst a psát a představitelé obce ho požádali, aby učil místní děti a v té době i dospělé. První samostatná budova školy, tedy „stará škola“ byla vybudována v roce 1853. Nová škola, která dosud slouží svému účelu, byla vybudována v roce 1904. V průběhu 19. století tedy místní děti ze zámožnějších rodin mohli dále pokračovat ve studiu v nedalekých okolních městech. Část dětí se pak vracela zpět a dále rozvíjeli kulturní a společenský život obce, která byl zvýrazněn tím, že od roku 1827 zámek vlastnili příslušníci francouzského šlechtického rodu Saint-Genois, kteří zde vybudovali rozsáhlou zahradu v anglickém stylu se sochami antických bohů.

Později zámek i zahrada přešli do majetku Liechtensteinů a odtud pak přešel tento majetek do rukou místních rolníků, kteří zde založili sladovnu. Díky tomu mohla být zámecká zahrada využívána i pro kulturní a společenské vyžití obce. Protože Žerotín ležel na pomezí Sudet, pořádala zde už v roce 1870 své akce Matice školská, která měla na starosti provozování českých škol, opatroven a knihoven v místech národnostně ohrožených. Roku 1896 se zde koná „Matiční slavnost“ za účasti 13 litovelských Sokolů. Tato událost dala podnět k vytvoření vlastní sokolské jednoty, jejíž členové se částečně rekrutovali z rolnické čtenářské besedy, založené již v roce 1886.

Velkým propagátorem sokolské myšlenky byl Josef Hammer, řídící učitel na místní škole. Dalšími byli rolníci Alois Lukeš, Josef Motáň, Alois Škoda, Jan Ryšavý a účetní ve sladovně Václav Sýkora. Ještě před založením Sokola v Žerotíně cvičili naši borci

s litovelskými a spolu s nimi vystoupili při národní slavnosti 18. 6. 1899 v Žerotíně, Bělkovicích a Moravské Loděnici.

14.2 Spolky

Po vzniku republiky působily v obci další čtyři organizace, které se zabývaly výchovným působením na mládež. Do dnešní doby se vedle Sokola zachoval jen Sbor dobrovolných hasičů založený dne 25. ledna 1925. Sbor má v této době jen jedno smíšené útočné družstvo a o vlastním působení na mládež zde proto nemůže být řeč. Už v době první republiky se ze Sokola stává dominantní organizace, která se zabývá volnočasovými aktivitami a mimoškolní výchovou dětí a mládeže

Rolnicko-čtenářská beseda založená v roce 1886 byla vlastně předchůdcem Sokola, protože její členové byli rovněž zakládajícími členy Sokola. Oba spolky pak existovali současně, po 1. světové válce nebyla již Beseda obnovena.

Další dva spolky – Sdružení venkovské omladiny a Čtenářský spolek svaté Marty se ještě v době první republiky podílely na výchově především katolické mládeže. Dokonce bylo z jejich strany uvažováno o založení Tělocvičné jednoty Orel. Sokol měl v té době ale v obci velmi silné postavení, kvalitní a vlivnou členskou základnu, zkušené cvičitele a většina mládeže, i té, která byla současně členem ostatních spolků, cvičila v Sokole. Sokol soustřeďoval finanční prostředky na vybudování sokolovny a z darů svých členů, občanů a příznivců se mu již ve třicátých letech podařilo získat potřebné pozemky.

Omladina a Čtenářský spolek po 2. světové válce již nebyli obnoveni.

14.3 Vznik Sokola v Žerotíně a jeho činnost do roku 1914

Dne 10. prosince 1899 se konala veřejná schůze k založení Sokola Žerotín. Jednalo se o vůbec první sokolskou jednotu v širokém okolí. Spolu s Litovlí, Lošticemi a Policí tvořil litovelský sokolský okrsek. (Almanach, 2001, s. 203) Prvními činovníky byli zvoleni Karel Nemluvil – starosta, Alois Škoda – místostarosta, Jan Ryšavý – náčelník, Josef Motáň – jednatel, Václav Sýkora – pokladník. Hned od počátku byla jednota velmi činná, protože už v roce 1900 se stala přeborníkem Severomoravské župy. Cenu, dva zdobné kužely se štítky a popiskou uchovává jednota dodnes jako cenný exponát z té doby. Nejlepším cvičencem byl Alois Lukeš z č. 23. Spolu s litovelskými cvičili u Litovle v Dolním lese, kam do té doby neměli Češi přístup. Sokol uspořádal ještě též rok Sokolskou slavnost v zámecké zahradě. Co se týče cvičení mládeže, z dobových materiálů je patrné, že už při založení jednoty zde cvičilo 17 mužů, 9 dorostenců a 22 žáků.

V roce 1901 se veškerá činnost soustředila na přípravu IV. všesokolského sletu v Praze.

Před sletem se nacvičovalo a později konalo veřejné cvičení. Cvičila se prostná sletová. Hrála žerotínská sokolská hudba. Nepodařilo se ale zjistit, zda se jednota pražského sletu zúčastnila.

Činnost jednoty je stále pestrá. Dne 29. června 1902 se šest borců účastní veřejného cvičení v Litovli a na oplátku Litovel cvičí 20. července v Žerotíně. Cvičila se bradla, hrazda, náš dorost cvičil ukázkově prostná, skok a hry. Pod vedením náčelníka Aloise Lukeše se naši cvičenci a dorost účastní okrskového cvičení v Litovli a 23. srpna cvičí v Žerotíně prostná, nářadí, kruhy a hrazdu. (Památník Litovel, 1924, s. 7)

S odchodem Jana Ryšavého na vojnu začíná zvláště cvičení žáků a dorostu poněkud upadat.

V té době přichází z Čech do obce br. Václav Volný jako asistent stavební firmy Douša a Chrudimský, která provádí stavbu „nové“ školy. Za jeho působnosti se aktivita mladých na čas opět pozvedla.

Obec v té době měla 76 čísel popisných a 509 občanů. Není bez zajímavosti, že po otevření nové školy v roce 1904 měl pan řídící učitel 99 žáků a všichni po ukončení školní docházky „vynikali v krasopisu“. V roce 1904 je okrsek Litovel rozdělen, a Žerotín s Litovlí jsou začleněni k Olomouci. Police s Lošticemi k Zábřehu.

V letech 1903–1906 tělocvičná aktivita cvičenců i mládeže klesá. Veřejná cvičení v Žerotíně obstarávají Sokolové z Litovle a žerotínští se věnují spíše kulturní činnosti, zimní akademii, přednáškám, plesům. Sokol má svou vlastní kapelu – Sokolské sexteto.

Dne 1. července 1906 je v Žerotíně uspořádáno cvičení olomouckého okrsku. Sokol získává své první prostory v přízemí školy. Cvičí muži, dorost i žáci. Žerotínští bratři a dorost v roce 1907 účastní veřejného cvičení v Litovli a nově založené jednotě ve Štěpánově. V roce 1908 výprava členstva a dorostu vlakem ze Střeně na veřejné cvičení v Lošticích.

Dne 13. července 1909 se v Litovli konala oslava 25letého trvání dorostu. Náš dorost měl také své vystoupení a později ho zopakoval i v Žerotíně. Od roku 1910 do roku 1912 je zaznamenáno pravidelné cvičení 10 dorostenců, kteří se pak s muži zúčastnili i VI. Všeskokolského sletu v Praze. V roce 1913 probíhá nácviik prostných pro Lublaň. Dorost po sletu cvičí dál a veškerá činnost cvičební, vzdělávací i zábavná probíhá nerušeně až do roku 1914. Ještě 1. června dorostenci a muži cvičí v Zábřehu, ale Sokolský slet v Brně je v důsledku vyhlášení války již zakázán.

Sokol je zakázán a ČOS doporučila jednotám, aby zřizovali v tělocvičnách lazarety, které byly odevzdány Červenému kříži. Doba je velmi smutná a krušná, Činnost je zakázána, dochází k rekvizicím, lidé začínají pociťovat nedostatek materiálu i potravin.

Válka si vyžádala své oběti. Zahynuli v ní Antonín Motáň, Vojtěch Motáň, František Drešl a Rudolf Škoda. Dva členové žerotínského Sokola, bratři Sládkové, se stali

příslušníky Československých legií v Itálii, bojovali spolu na Piavě a oba se šťastně vrátili po válce domů.

14.4 Ženský odbor Sokola Žerotín

Z hlediska výchovy mládeže je důležité nepřehlédnout jeden ne příliš patrný, ale významný prvek. Tím prvkem jsou ženy, které jsou prvním a velmi důležitým vychovatelem dětí a mládeže. Již Tyrš si uvědomoval, že pokud budou v Sokole působit ženy, tedy budoucí matky nastávající generace, bude výchovný vliv na mládež mnohem dlouhodobější a účinnější.

Ve srovnání s trendem ČOS byl v této oblasti Sokol Žerotín poněkud pozadu. Tyrš podporoval ženskou emancipaci prostřednictvím tělocviku hned po založení Sokola. První veřejné cvičení žen se sice mohlo, díky společenským předsudkům, odehrát až v roce 1901, ale konzervativní katolický venkov té doby ještě na takovou formu emancipace připraven nebyl. Až tedy vznik republiky a volební právo žen povzbudilo místní ženy a dívky natolik, že v dubnu 1919 zakládají ženský odbor Sokola.

Zakládajícími členkami byly Hudcová Marie, Krejčí Terezie, Klanicová Otýlie, Krejčí Ludmila, Nečesaná Marie, Maulerová Ludmila, Pešlová Cecílie, Petříková Františka, Šnajdrová Anna. První náčelnicí byla zvolena dcera pana řídícího učitele Marie Hudcová.

Ženy a dívky chodily hned od počátku do cvičení každý čtvrtek, ve škole se staraly o pořádek a otop si nosily z domu.

14.5 Vliv Sokola Žerotín na vznik dalších sokolských jednot

V roce 1920 vzniká Československá obec sokolská organizovaná do 52 žup. V roce 1920 měla Severomoravská sokolská župa 93 jednot a poboček. Velký podíl na zakládání nových jednot měl právě Sokol Žerotín. Vznikl za podpory Sokola Litovel a sám měl snahu pomáhat v okolních vesnicích při zakládání dalších jednot. Od roku 1907 navštěvovali cvičení v Žerotíně občané Štěpánova, kteří ještě téhož roku založili vlastní jednotu. Od roku 1913 navštěvovali cvičení v Žerotíně občané Hnojic – Čeněk Ošřádal, Jan Sobota a Vojtěch a Josef Holoubkovi. V dubnu 1919 se k nim přidává Josef Urban a František Kráčmar. V témže roce stylizoval pan řídící učitel Hammer svolání k hnojické mládeži. Na základě této události je dne 10. 9. 1919 ustaven odbor Sokola v Hnojicích patřící k mateřské jednotě Žerotín. Tento odbor se záhy osamostatnil, ale jako zkušení cvičitelé v nové jednotě i nadále vypomáhali František Motáň a Vladimír Škoda ze Žerotína.

Stejným způsobem vznikla i jednota v Pňovicích, která nejprve fungovala jako pobočka Sokola Žerotín, ale 8. 12. 1920 se stala samostatnou jednotou. (Almanach, 2001, s. 204)

14.6 Sokol v období 1. republiky a okupace

Už v roce 1899 v Sokole cvičilo 22 žáků, kteří tvořili víc jak polovinu stavu jednoty. Žačky ale začaly v Sokole Žerotín cvičit až v polovině 20. let. I zde, stejně jako u žen, je patrné zpoždění oproti trendu, který byl hlavně v Praze, kde žákyně poprvé vystoupily na sletu již v roce 1907. Konzervativní prostředí venkova pochopitelně takovým aktivitám žen, dívek a žaček bránilo.

Ve dvacátých letech se neustále prohlubuje vzdělávací činnost. Často je hráno ochotnické divadlo, konají se přednášky o kapitolách z národních dějin, zábavnými recitacemi a nácvikem písní sokolských i národních. V roce 1920 se horlivě nacvičovalo na slet a mužstvo se podrobilo rozřazovacím zkouškám. Po župním sletu v Olomouci odjeli 25. června do Prahy krojovaní bratři Ludvík Sládek, Adolf Krejčí, Václav a Vladimír Škodovi. Kvůli obavám z aprovizace, musel každý účastník sletu odevzdat předem $\frac{3}{4}$ kg mouky, $\frac{1}{4}$ luštěnin a sebou uzeninu a chléb na 5 dní.

V srpnu v zámecké zahradě poprvé vystupují muži, ženy, dorost a žáci. Poprvé také vystupují žáci a žačky místní školy. Muži a ženy cvičí prostná, ženy kladinu a tance, dorost skok do dálky, žáci koně a kladinu a žačky tanečky. Bratři a dorostenci se zúčastnili brigád při výsadbě ovocných stromků a lip. Před mlékárnou byly slavnostně vysazeny dvě lípy svobody – Wilson a Masaryk. Sokol pravidelně pořádá 28. října průvod obcí, účastnil se cvičení v blízkém i širokém okolí a pravidelně se účastnil národních slavností v oblastech s převážnou většinou německého obyvatelstva především v Uničově a Šternberku.

Roku 1922 zakládají muži a dorost oddíl házené. V roce 1923 bylo uspořádáno pod vedením Aloise Štábla vycházkové pochodové cvičení na Střeň, kterého se zúčastnilo 13 žáků.

Rovněž se konal župní slet v Olomouci, kterého se zúčastnilo 8 mužů, 6 žen, 5 dorostenek, 3 dorostenci, 8 žáků a 6 žaček.

Jelo se na ověčených žebříňácích a k dobré pohodě byly zpívány sokolské a národní písně.

Takovýchto výprav se v té době konalo mnoho. Konaly se hlavně do oblastí „národnostně ohrožených“, tedy především do Uničova, Šternberka a okolních vesnic s českou menšinou. Na župním cvičení v roce 1932 cvičilo 8 mužů, 6 žen, 4 dorostenky, 10 žáků a 10 žaček. Prováděla se dokonce cvičení na živém koni. Nepodařilo se zjistit, zda se jednota v tomto roce zúčastnila i pražského sletu.

Pomahatelské školy V Příkazích se zúčastnili Ladislav Krejčí, Josef Krejčí, Jaroslav Zpěvák, Ludmila Jarolímová. Krajského sletu v Opavě se zúčastnili 4 muži a 6 žen. Konaly se noční srazy celého okrsku.

Z podnětu Jaroslava Zpěváka bylo v roce 1924 založeno družstvo volejbalu. Družstvo požádalo jednotu o zakoupení míče a sítě. Žádost byla ale jednotou zamítnuta

s tím, že by bylo v Sokole narušeno nářadové a prostné cvičení. Z tohoto důvodu byla mezi hráči provedena sbírka na míč a síť z provázků upletla paní Olga Kadlčíková.

Okrskové cvičení se konalo tentokrát v Žerotíně. Obec byla slavnostně vyzdobena státními vlajkami. Slavností průvod šel od „Jánečka“ přes celou vesnici a v Čoukově zahradě se přes Tepličku musel udělat most, aby průvod mohl přejít na sokolské hřiště. Cvičení bylo velkolepé. Cvičila se hrazda, kůň na šíř, bradla, kladina. Cvičily všechny složky, tedy muži, ženy, dorost, žáci a žačky.

V roce 1935 provedl Sokol „pozemkovou sběrací akci“ v níž od svých členů a příznivců získal pozemky pro výstavbu sokolovny a letního cvičiště. Celkem se mu v této akci se podařilo získat 1 ha 21 arů 66 m².

V Zábřehu na Moravě se pořádal slet Olomoucké a Severomoravské župy za účasti našich 9 mužů, 9 žen, 5 dorostenců a 4 dorostenek.

Všechny akce a důležité zprávy byly v obci vyhlašovány obecním bubeníkem a poslem panem Karlem Capkou. V naší obci se bubnovalo až do roku 1947.

Roku 1936 se členové naší jednoty zúčastnili zájezdu na Podkarpatskou Rus do Užhorodu a Chustu a sestra Marie Svobodová se zúčastnila zájezdu do Tatranské Lomnice. Tyto zájezdy měly za úkol povzbudit tamějšího ducha ve stále politicky složitější době.

Dne 20. září pořádala župa Olomoucká povinný sraz členů a dorostu na vojenském cvičení v Olomouci. Sraz měl ukázat ochotu členstva v případě mimořádné potřeby státu. Pořádal se průvod městem, na sokolském stadionu pak proběhl Tyršův den a byla předvedena ukázka Tyršovy tělocvičné soustavy tak, jak je uplatňována ve vojsku.

V roce 1936 se Pomahatelské školy pro cvičící ženy zúčastnila dorostenka Boža Jarolímová.

V květnu pořádal okrsek národních hraničářských jednot Uničovska národní slavnosti na Bradle. Zúčastnilo se ho 10 členů a 5 členek.

Před odchodem na vojnu se br. Zpěvák dojemně loučil při poslední cvičební hodině, děkoval za krásná léta prožitá v Sokole. Po jeho odchodu se stává vedoucím volejbalu Josef Jarmar. Pod jeho vedením naše družstvo zúčastnilo dožínkových slavností a při té příležitosti i volejbalového turnaje v nedalekých Lužicích na statku bratří Frištenských. Naši borci tento turnaj vyhráli a vítězný pohár obdrželi přímo z rukou mistra Gustava Frištenského, který ten den v řecko-římském zápase porazil vídeňského zápasníka Kočaje. Zápas mezi nimi byl sveden o nejkrásnější jalovici z jejich statku. Jalovice tedy zůstala doma.

Župní školy pro vzdělavatele se účastní br. Josef Vyhnánek.

Jednota upsala 500 Kč na 4,5% půjčku na obranu státu. Starosta vyzývá i starší cvičence, aby chodili cvičit a šli tak příkladem mladším, kterých je málo. Náčelník pak poukazuje na potíže, které jsou při cvičení žáků, kterých je 22 a nikdo je nechce cvi-

čit a žádá proto, aby vedoucího žáků zvolila výborová schůze. Vedoucím se stává br. Kadlčík.

V roce 1937 se konal povinný sraz všech složek jednoty. Zúčastnilo se ho 36 mužů, 17 žen, 13 dorostenek, 10 dorostenců, 28 žáků. Sraz se konal na návsi pod Zámkem pod heslem „Muži v poli – ženy doma“. Účastníci srazu vyslechli rozhlasový projev náčelníků ČOS m. Klingera a M. Provazníkové. Po ukončení srazu se žáci odebrali na pochodové cvičení a muži a dorostenci se zúčastnili výcviku ve střelbě ze vzduchovky. 10 členů jednoty podniklo výlet na Těšíkovskou kyselku.

22. 8. prožívá náš region radostné dny při návštěvě prezidenta republiky Dr. Beneše v Olomouci. Jeho slavnostního uvítání se zúčastnilo 9 členů jednoty v krojích. 14. 9. zemřel TGM.

V den státního pohřbu, jako v celém státě, byli u nás organizovány různé akce. Okna byla vyzdobena svíčkami a portréty TGM, byl osvětlen pomník padlých. Společného poslechu přímého přenosu se zúčastnilo celé obecní zastupitelstvo, školní rada i mnoho občanů. (V obci 19 rozhlasových přijímačů.)

23. 9. uspořádaly všechny složky smuteční tryznu, na které bylo vzpomenuo významu a díla TGM. Na šest týdnů byl vyhlášen celonárodní smutek. Byly přerušeny veškeré přípravy na Vsesokolský slet. Obec a Sokol poslali rodině Masarykové soustranný telegram a 10. 11. 1937 jednota obdržela poděkování s podpisy Alice, Olgy a Jana Masarykových. Toto poděkování je založeno v kronice.

Sletové štafety se zúčastnilo 8 mužů, 6 žen, 7 dorostenců a 15 dorostenek.

Na závěr roku byla provedena inventura. Knihovna obsahovala 154 knih zábavných a poučných, 76 technických, 21 divadelních, provedena bilance majetku. Stav členstva je 51 mužů a 26 žen.

Rok 1938 se zdál být zpočátku po politické stránce klidný. Republika se připravovala na 20. výročí svého trvání. Československé sokolstvo se připravovalo na X. všesokolský slet. Sletové dny dorostu se konaly 26.–29. 6., členstva 3.–5. 7. a 6. 7. se uskutečnilo vystoupení vojska, které v mnoha případech odcházelo rovnou do pohraničních pevností. K nácviu skladeb objednala jednota gramofonové desky jako hudební doprovod. Cena desek byla 134 Kč. Naši muži, ženy i dorostenci se museli podrobit přísným zkouškám ve kterých obstáli a mohli se tak sletu zúčastnit. Sletu se zúčastnilo 8 mužů, 6 žen, 5 dorostenců. TJ jim poskytla příspěvek na výlohy v částce 35 Kč.

Tlak a výhrůžky ze strany Německa ale sílily, proto byla v květnu vyhlášena částečná mobilizace naší armády. Situaci to zklidnilo jen nakrátko a tak prezident republiky vyhlásil v září všeobecnou mobilizaci pro záložníky do 40 let. V důsledku toho odešli ze Žerotína všichni záložníci, mezi nimi i 25 Sokolů. Nadšení ani ochota našich lidí dát své vlasti to nejdražší nepomohla, a po zradě západních spojenců jsme byli přinuceni vydat velká území bez boje. Po zaboru cizí mocí se hranice posunula až k Žerotínu.

Sokolská jednota Žerotín se stala jednotou hraničářskou. Ze sousedních obcí Mladějovice a Újezda se staly německé Bladowitz a Augezd bei Mähr. Neustadt.

V těchto dnech měli členové naší TJ zvláštní úkol, kterým byli pověřeni vojenskou správou, a to střežit železniční mosty a propustky mezi stanicemi Štěpánov a Střeň. Tuto službu konali celkem 9 dní vždy po 13 mužích. Tuto zodpovědnou službu ukončili 28. 9. 1938, kdy byli vystřídáni vojskem 13. pluku.

14.7 Kultura a vzdělávání meziválečného období a za okupace

Sokol měl vlastní hudební těleso. Všechny sokolské akce doprovázelo Sokolské sexteto. V hostinci U Maulerů se hrála divadelní představení, v zimě se pořádaly akademie, plesy, sokolské šibřinky.

Roku 1925 se konaly v hostinci U Maulerů akademie, hrálo se divadlo, v průměru čtyři různá představení do roka. Například v roce 1926 se hrálo drama „Závět“, veselohra „Máje“, drama „Karel Havlíček Borovský“ a veselohra „Baťoh“. Hrála se dokonce i operetka „Z českých mlýnů“. Další čtyři představení sehrála Omladina. Protože nebylo dost židlí, tak se svázely z jednotlivých domů na trakaři a židle označené čísly domů se po představení zase navracely. Vstupenky na představení stály do prvních řad 5 a 4 Kč druhá řada lávky 3 Kč a na stání 2 Kč. Sokol a Omladina se dohodli o spolumajetnosti jeviště, což usnadnilo jeho využívání.

V roce 1928 Sokol inicioval „Komitét“ pro postavení památníku obětem světové války a sbírku na jeho postavení. Sokol daroval ze svých prostředků 1 000 Kč z veřejného cvičení a dalších 2 636,66 Kč z výtěžků divadelních představení. Sbírkou v obci bylo získáno dalších 6 693,40 Kč. Pomník stál 19 000 Kč, odkud se Sokolům podařilo získat zbývající částku se nepodařilo zjistit. Pomník navrhl Rudolf Kordina.

V roce 1935 se konal v sále u Titzů první sokolský ples. Dne 7. března bylo důstojně vzpomenu 85. výročí narození T. G. Masaryka. Průvod vesnicí lemovala svíčkami osvětlená okna domů a portréty TGM. Veliký obraz TGM byl zavěšen na zámku pod balkonem a Sokolové u něho drželi čestnou stráž v kroji a se šavlí. 6. července se konaly oslavy Mistra Jana Husa. Slavnost se započala průvodem vesnicí a po slavnostním projevu sokolského vzdělavatele, řídicího učitele Františka Kolouška, byla za zpěvu sokolského pěveckého sboru zapálena připravená hranice. V prosinci se konala pomáhatelská škola v Prostějově. Příspěvek činil 100 Kč.

Roku 1936 se konal 2. sokolský ples, při něm došlo k prvnímu zvaní pozvánkami a upsáním do „bufetu“. Tento systém zvaní provozuje Sokol od té doby až do současnosti, a stal se nejen vynikající fundraisingovou akcí, ale v podstatě i místním folklorem a prestižní společenskou záležitostí. „Zvaní“ spočívá v tom, že určené dvojice chodí po jednotlivých domácnostech a zvou na ples. Jsou většinou pozváni do domu, jsou pohoštěni, dostanou pozvánku a přispějí na sokolský ples bez ohledu na to, zda ho navštíví nebo ne. Příspěvky jsou po celá léta zaznamenávány na výběrčí archy a každý

se tak snadno může dozvědět, kolik kdo dal. Tímto způsobem je ples finančně zajištěn daleko dřív, než začne. Pokud přispívající jde na ples, samozřejmě platí vstupné a v mnoha případech ještě pořizuje sponzorský dar do tomboly.

V létě se pořádaly taneční zábavy.

V září byla uspořádána velkolepá zábava u příležitosti vinobraní. Veškeré finance pohltila výzdoba, hudba, poplatek za sál, za víno a poplatek 50 haléřů za vstupenku obci. Čistý zisk byl 20 Kč...

V roce 1936 byla sehraána veselohra „Přednosta stanice“, hra „Oblaka“, veselohra „Třetí zvonění“ a na konci roku byl předveden veselý silvestrovský program s veselohrou „Ryba a host třetí den“ a ještě jednoaktovka „Pantáta Vohnout poprvé v divadle“ a jiné sólové výstupy a kuplety.

V roce 1937 se koná sokolský ples. Koná se výborová schůze, která se usnází na členských příspěvcích pro cvičící 12 Kč a pro ostatní 18 Kč čtvrtletně.

Bylo sehráno divadelní představení „Grandhotel Nevada“. Dramatický odbor „Vlastimila“ sehrál u nás rovněž hru Aloise Jiráska „Otec“.

Kulturních akcí pořádala jednota v roce 1938 Sokolské šibřinky, které měly ráz „Za polárním kruhem“. Hrála jazzová hudba pana Poláka z Pňovic. Výbor se usnesl darovat na ošacení chudým dětem 20 Kč. Jednota odebírala tyto časopisy: Sokol 1×, Věstník sokolský 6×, Cvičitel 1×, Cvičitelka 1×, Vzdělavatel 1×, Beseda sokolská 4×, Sokolské jaro 4×, Jas 2×, Náš směr 4×. Stav členstva k 31. 12. 1938 byl 41 mužů a 21 žen.

Hned na počátku roku 1939 bylo usneseno, že vzhledem k situaci se od konání letošního plesu upustí. Dne 15. 3. 1939 obsadilo německé vojsko zbytek našeho území. Náš národ prožíval jedny z nejtěžších chvil ve svých dějinách. Byl zřízen Protektorát Čechy a Morava. Nastala doba velkého pronásledování vlastenců. Podle vládního nařízení musely všechny spolky, které chtěly i nadále vyvíjet činnost, požádat o povolení. Naše TJ se rozhodla o toto povolení požádat. Vzhledem k situaci bylo upuštěno od pořádání oslav 40. výročí založení jednoty.

V červenci se konala poslední taneční zábava na hřišti. Miroslav Petřík byl vybrán do sedmidenní školy pro náčelníky. Jednatel Alois Motáň vystoupil z jednoty. Bylo přijato nařízení ČOS o zákazu všech zábav, programových akademií, večírků atp.

V roce 1940 ČOS nařídilo zastavení nácvičku prostných cvičení. Muži i dorost přestávají cvičit. Pravidelně cvičí pouze ženy, ale nastávající zima jim začíná dělat potíže. Uhelný lístek pro naši jednotu jsme dali p. L. Kubíkovi do Štěpánova, ale ten nám však uhlí nedodal.

Dne 26. 1. 1941 se konala Valná hromada. Byla provedena volba. Všichni zvolení funkce přijali.

Bylo přečtena výzva ČOS pod heslem: „Vše do tělocvičen“. Je to hlavní a zatím neomezená činnost sokolská a bylo by chybou, kdyby v ní Sokol upadal. Dále dohod-

nuto, že bude provedena ideová škola a noví členové složí sokolský slib. Na schůzi okrsku bylo konstatováno, že naše jednota je ve cvičení velmi slabá. Br. Starosta se rozhodl přesvědčit všechny, kdo necvičí, aby splnili svou sokolskou povinnost. Zdali se jeho záměr povedl, není již možné zjistit. 12. dubna byla činnost Sokola pozastavena a 11. října byl Sokol rozpuštěn.

V Žerotíně je v průběhu času zřízeno Kuratorium. Vedl ho tehdy osmnáctiletý místní občan Jaroslav Šišma. Bývalí činovníci a členové Sokola tuto organizaci zcela ignorovali. Děti ale v ní byly skoro všechny, tedy i ty, které před tím cvičily v Sokole. Byla to tehdy jediná možnost organizovaného trávení volného času. V podstatě tímto způsobem pokračovalo sdružování dětí a mládeže stejně jako tomu bylo v Sokole. Děti využívaly stejné prostory, nářadí jako v Sokole, cvičily, pořádaly stejné výlety, hrály stejné hry a zpívaly národní písně. J. Šišma byl sice vedoucím Kuratoria, ale i on tuto funkci bral jako nutné zlo. Stejně tak to vnímala i většina lidí a pan Šišma za tuto činnost také nebyl nikdy nikým osočován. Po válce se stal středoškolským profesorem na litovelském gymnáziu. Stejně tak jako v té době byly ve vesnici případy skrytého i otevřeného vzdoru a odboje, případy velké statečnosti a vlastenectví, byly tu i případy udavačství a kolaborace. Zdejší Kuratorium ale rozhodně nelze považovat za organizaci, která by se snažila převychovávat mládež podle nacionálně socialistického modelu.

Německá mládež byla v té době už 10 let ovládána nacisty. Jakmile nacisté dosáhli moci, pustili se do důsledné nacifikace systému, jeslemi počínaje, univerzitou konče.

Škola měla vštípit dětem důležitost rasové příslušnosti a připravit je na válku. (Hughes, s. 60)

Mládež se tedy mohla angažovat v Kuratoriu, ale byla omezována ve svých projevech. Nesměl se hrát a poslouchat swing nebo jazz, jako projev negerské hudby, tedy méněcenné rasy. Omezení byla i v módě, nesměly se například nosit takzvané bombajky, široké kalhoty, oblíbené především u mládeže.

Výchova Čechů a Němců byla výrazně rozdílná. Zatímco výchova české mládeže, a to nejen v Sokole, vycházela především z humanismu, výchova mládeže německé byla vedena v duchu nesnášenlivého národního socialismu. To se projevilo jak při pomnichovském obsazování pohraničí, v průběhu války a především na konci války, kdy v této oblasti procházely kolony vězňů a zajatců. Sudetští Němci a především sfanatizovaní ordneři a skupiny hitlerjugend se v Sudetech k českému obyvatelstvu chovali tak krutě, že musely proti nim v některých případech zasahovat i jednotky wehrmachtu. Mladí lidé v Německu absolvovali pečlivě propracovaný systém nacionálně socialistického školství. Nacisté si v podstatě zajistili monopol na každou volnou chvíli německé mládeže a rodiče, pokud se chtěli vyhnout problémům, se neodvažovali proti novému pořádku protestovat. Jejich děti musely novému režimu bezmezně sloužit. Nakonec byly vystaveny i odvodům do jednotek domobrany a dokonce sloužily v bo-

ových jednotkách 12. SS divize Hitlerjugend. Tato divize bojovala s takovým fanatismem, že její příslušníci byly při bojích v Normandii bez milosti do posledního muže (nebo spíš chlapce) vyhlazeni. (Hughes, 2002, s. 50–53)

Stejná výchova se projevila i na konci války. V sousedním Újezdě se učila skupina Hitlerjugend střílet do zajatců u zdi postavených, kteří někde odcizili potraviny. Že jedna německá matka měla radost, jak její syn umí pěkně střílet, to by dnes nikdo nevěřil. (Kouřil, 1999, s. 56). Zcela jinak se chovalo obyvatelstvo v českých vesnicích. I přes přísný zákaz a tvrdé sankce se snažilo zuboženým zajatcům a vězňům z pochodu smrti pomoci. Každý, kdo jen mohl, jim opatrně podal nebo do průvodu házel rozkrájený chléb, ovoce aj. Naši lidé jim pomáhali jídlem, šatstvem i úkrytem. (Kouřil, 1999, s. 56)

14.8 Sokol Žerotín po roce 1945

Období po osvobození se vyznačuje krátkým obdobím poválečné euforie přecházejícího do „budovatelské“ etapy padesátých let, která ale přinášela zcela nový „lidově demokratický“ přístup. Tak malá a z hlediska režimu bezvýznamná jednota, jako byl Žerotín, si ale žila i v této době svým vlastním životem a jak je patrné ze zápisů z porad, ještě na konci padesátých let se v dokumentaci jednoty zcela běžně používalo oslovení bratr, sestra, a to i přesto, že vedoucí představitelé jednoty byli prokazatelně komunisté. Systém sokolské výchovy se dále přenášel i v dalších letech z cvičitelů na cvičence a překonal i krizi jednoty z počátku devadesátých let. Díky tomu bylo na co navazovat a našlo se dost lidí, kteří byli ochotni původní tradici obnovit. Tak dospěla jednota nejen k opětovnému začlenění do ČOS, ale tím se zároveň přihlásila i k původnímu sokolskému odkazu.

Rok 1945. Dlouho očekávané osvobození naší vesnice přišlo 6. 5. 1945 v 17 hodin. Němci se v tomto úseku houževnatě bránili nedalekou železniční tratí Olomouc–Praha, po které se snažili ustupovat dále na západ. Němci zde způsobili RA značné ztráty, se zajatými Němci pak neměli Rusové z tohoto důvodu žádné slitování. Toto období se neobešlo bez tragických událostí i v sokolských řadách. Po zásahu dělostřeleckým granátem zahynul br. Spurný s manželkou a nejstarším synem. Zůstal jen osiřelý nejmladší syn, kterého se ujali příbuzní. Období protektorátu a konec války byly velkou prověrkou především charakterových vlastností lidí. Bylo to velmi těžké období, ze kterého ale někteří dokázali velmi dobře těžit. Bohužel i zde si někteří lidé vyřizovali své osobní účty nebo využili příležitosti a prosazovali své osobní ambice. Na druhou stranu zde byly ale příklady vlastenectví, velké osobní statečnosti, lidskosti a nezištné pomoci.

Na počátku války v této oblasti působila ilegální skupina ve které byli zapojeni i členové místního Sokola. Po odhalení gestapem byli její členové pozatýkáni a vět-

šinou zahynuli na popravištích nebo v koncentračních táborech. Válka i konec války a její důsledky způsobily velká lidská dramata, která sama o sobě by vydala na samostatný spis. To všechno probíhalo před očima dětí a mládeže a mělo vliv na jejich další vývoj, směřování a postoje.

Dne 19. 5. 1945 se konala první schůze Sokola. Bylo poděkováno Rudé armádě, Západním spojencům a Čsl. vojsku v zahraničí za naše osvobození. Bylo rovněž vzpomenu památky těch, kteří za války zahynuli. Dne 24. 6. podal Sokol návrh Revolučnímu národnímu výboru, aby se RNV ucházel o konfiskát po Němci Umlaufovi. Později k tomu skutečně došlo a vyrostlo zde nové sokolské hřiště. V měsíci červenci a srpnu, vždy v neděli odpoledne, byly pořádány v Umlaufově zahradě zábavy. Výtěžek z těchto akcí byl určen na výstavbu hřiště a sokolovny.

Na pomahatelkou školu byly vyslány dvě ženy a jedna dorostenka.

Byl projednáván návrh sjednocení všech tělovýchovných spolků. Naše jednota tento návrh podporovala, ale bylo mnoho jiných spolků, které byly proti. Na valné hromadě byli zpět přijati bývalí členové, kteří na počátku nebo v průběhu války ze Sokola z různých důvodů vystoupili. Byly vyčísleny ztráty a škody, které nám i celé ČOS válka přinesla.

Jednota byla oloupena o 19 652 Kč, zahynulo 6 členů Sokola a jen jediný se vrátil z vězení domů.

Rok 1946. Dohodou mezi Sokolem a obcí bylo rozhodnuto, že budou učiněny kroky pro vybudování Kulturního domu s rozsáhlou tělocvičnou. Sokol uspořádal na svém plese sbírku na nový Kulturní dům. Výtěžek plesu a sbírky činil 9 693 Kčs. Náčelník informuje o špatné docházce mužů a dorostenců do cvičení. Žáků cvičí 24, žen 19, dorostenek 12 a 35 žákyň.

Byl znovu obnoven sokolský okrsek a členstvo se připravuje na návštěvu prezidenta republiky Dr. Edvarda Beneše.

Rok 1947. Docházka do cvičebních hodin se zlepšila. Přispělo k tomu zakoupení nové žíněny, oprava kladiny, pořízeny šplhové tyče a lana. Bylo zakoupeno rozhlasové zařízení a pro nové členy Sokola byla uskutečněna ideová škola. Divadelního kurzu se zúčastnilo 5 členů jednoty. Okrskového srazu se zúčastnilo 33 členů a 28 členů se zúčastnilo štafetového běhu.

V létě tohoto roku se konala velká národopisná slavnost na počest odhalení pamětní desky na rodném domě prof. Dr. Františka Hrubého. Na této akci vystoupila i sokolská mládež s ukázkami starých zvyků, národních tanců, Moravské i České besedy.

Jednota v té době odebírala několik časopisů. Sokolský věstník, Cvičitele, Cvičitelku, Vzdělavatele, Nazdar, Jaro, Poupě. Pokladní hotovost činila 7 316,50, volný vklad 10 000 Kčs, vázaný vklad 406 Kčs.

Příspěvky necvičících byly 50 Kčs, cvičících 35 Kčs, za dorost a žactvo hradí příspěvky jednota. Jednota se aktivně zapojila do výstavby letního cvičiště a příprav na vybudování Kulturního domu. „Bylo zřejmé, že nyní již musíme uvažovati tak, že cokoliv chceme mít, musíme získat vlastní prací“. (Výroční zpráva MNV za rok 1975)

Musel být především upraven prostor nového hřiště, obětaví brigádníci především v neděli odpoledne odváželi na kolečkách a povozech hlínu do prostoru hřiště z místa na kterém se rozhodli vybudovat koupaliště. Celý rok byl velmi suchý a tak šla práce dobře a do podzimu byla plocha hřiště vyrovnána a upravena. Jako při všech dobrovolnických akcích, které si vyžadují pomoc obětavých spoluobčanů, se i zde vyskytly jízlivé řeči. Koupaliště bude prý dobré jen jako silážní jáma a jiné chytré řeči. Ty řeči byly od takových lidí, co nikdy nepřiložili ruku k dílu pro společnou věc. Výnos plesu 5 890 Kčs byl opět věnován na zřízení Kulturního domu.

Rok 1948 byl rokem nových politických a hospodářských poměrů. Došlo k celostátnímu sjednocení všech tělovýchovných a mládežnických organizací. Protože u nás působil jen Sokol, problémy nebyly. Sokolské okrsky byly zrušeny. Nyní jsme patřili pod okresní výbor ve Šternberku. OV Šternberk neměl žádnou evidenci, zkušenosti, ani finanční prostředky. Museli jsme jim poskytnout 5 Kčs za člena a odvést 10% čistého zisku ze zábav. Počet členů je 67, dorostu 12 a žactva 42. Požádali jsme OV o pomoc při realizaci oslav jubilejního 50. výročí oslav založení jednoty. Sdělili jsme, že cvičíme v nevyhovujících podmínkách v jedné ze tříd místní školy. Jedna sestra byla vyslána do školy rozhodčích pro Tyršův odznak zdatnosti. Slib nově přihlášených členů doplnila kulturní vložka pěveckého sboru. Br. Josef Capka byl požádán o zhotovení plánů koupaliště a tělocvičny. Tyto plány zhotovil zcela zdarma. Na výstavbu koupaliště bylo u Lesní správy zajištěno dolování písku na Střeni na řece Moravě a byl zajištěn lomový kámen v Lipině. Dolování bylo prováděno vždy v neděli dopoledne a dovoz byl zajištěn zdarma našimi rolníky a chalupníky.

Náčelníci museli zajistit přiděl poukazů na obuv, aby ti, kteří na slet pojedou, měli obuv zajištěnou. Z přidělené látky byly ušity trenýrky a 10 krojů pro žáky a žačky jedoucí na slet. Všichni účastníci sletu byli pojištěni částkou 320 Kčs, obdrželi jsme novou hrazdu a zaslali požadavek na Ministerstvo školství na výstavbu tělocvičny v částce 200 000 Kčs.

V dubnu žáci a žákyně předvedli dětskou divadelní hru „Kašpárek s Honzou bez hádky, hledají ve světě pohádky“. Obdrželi jsme dva balíky slamníků, které máme nacpat slámou pro použití na XI. slet. Sletu se zúčastnilo 9 dorostenců, 1 dorostenka, 14 žen, 13 mužů a 10 žáků a žákyň.

I když se naši dorostenci a žáci účastnili sletového incidentu provolávání slávy nepřítomnému bývalému prezidentovi Edvardu Benešovi, dopad za tuto provokaci byl především na hlavy komunistům nepohodlných činovníků, kterých Akční výbory po sletu „vyakčnili“ na 11 000 Sokolů. Mnoho z nich pak bylo dál perzekuováno, někteří zatčeni i popraveni. V naší jednotě byl sice akční výbor formálně také ustaven, ale nikoho „nevyakčnil“. Sokol měl v členstvu vždy levicově i pravicově smýšlející členy, ale byli vždy vychováni tak, aby společnou věc stavěli vždy nad stranické zájmy. Zde, v této převratné době se právě projevila dlouholetá sokolská výchova. Jistou výhodou byla skutečnost, že tak malá venkovská jednota nebyla pro komunisty nijak zajímavá ani nebezpečná a nedošlo v ní k masovému přílivu levicově smýšlejících členů, tak jako tomu bylo u velkých městských jednot po nuceném sloučení všech tělocvičných a mládežnických organizací.

Rok 1949. Rok padesátého výročí založení jednoty. Byli pozváni rodáci a tři poslední žijící zakladatelé jednoty. Byl uspořádán velkolepý program, který trval dva dny. Přijeli i Sokolové z bývalého sokolského okrsku. Oslavy byly zahájeny slavnostní mší, průvodem, proslovy, ve škole byla instalována výstava a všechny složky cvičili skladby z XI. všesokolského sletu. Protože stále existoval přidělový systém, bylo velkým úspěchem přidělení 200 kg masa na tuto oslavu. Byla postavena tzv. žerotínská pyramida z těl přítomných cvičenců. Všeobecného nadšení bylo využito k tomu, že se Sokolu podařilo přimět své členy a příznivce k upsání finanční hotovosti na výstavbu Kulturního domu. Celková částka upsaná velkým počtem dárců činila 206 500 Kčs.

V roce 1950 dochází k prudkému útlumu činnosti v důsledku ztráty tělocvičny ve škole. Místo ní byl zřízen dětský útulek. Cvičilo se jen v létě na hřišti, a to především míčové hry.

Tento rok je zlomový a měl neblahý vliv na cvičení prostných a nárad'ového tělocviky. Naopak se prudce začaly rozvíjet různé, především míčové hry.

V roce 1951 dochází ke změně ve vedení. Pro velký zájem o cvičení v Sokole je svolána schůze v klubovně ČSM. Starosta L. Svoboda poukázal na nutnost omlazení výboru. Po volbách se tedy stává starostou Jaroslav Zpěvák náčelníkem Jaroslav Krejčí a vedoucím Tyršova odznaku mládeže Antonín Drešl. Na jeho návrh byly zakoupeny stoly na stolní tenis. Tato disciplína je zde dodnes velmi oblíbená. V roce 1999 dokonce naše stolní tenistky vyhrály Amatérské mistrovství České republiky ve stolním tenisu žen.

V roce 1952 je zrušena ČOS, funkce starosty byla nahrazena funkcí předsedy. Název Sokol je ponechán pouze venkovským organizacím a tělocvičná činnost je pře-

nesena do škol a na pracoviště. Tím jsou do značné míry přetřhány všechny původní vazby, které existovaly v ČOS. Charakter tělesné výchovy se zcela mění. Na úkor gymnastických cvičení, prostných a nářadového tělocviku, se rychle prosazují různé druhy sportů. Pokračuje se ve výstavbě koupaliště. Je získána nová tělocvična v budově bývalé mlékárny. Byl uspořádán sokolský den a sokolská veselice.

V roce 1953 pokračuje se v budování koupaliště. Pořádán sokolský den a večerní zábava. Pokladní hotovost byla na základě měnové reformy 2. května snížena z původních 9 849,80 Kčs na 180,90 Kčs.

Měnová reforma pochovala naděje na postavení Kulturního domu v Žerotíně. Finanční prostředky, které byly z dobrovolných darů po skončení války postupně pořízovány, byly zcela znehodnoceny. Dochovaly se již vypracované plány KD, které byly na svoji dobu velice progresivní. KD měl disponovat nejmodernější audiovizuální technikou a multifunkčním podiem s rozsáhlou, dobře vybavenou tělocvičnou.

V roce 1954 začíná nácvik I. celostátní spartakiády.

I. celostátní spartakiády v roce 1955 v Praze se zúčastnilo 6 žen a 2 muži.

V roce 1957 byla vytvořena ČSTV. Ustaven oddíl házené dorostu.

Nácvik na slovenské tělovýchovné slavnosti v Povážském Bystrici probíhá v roce 1958. Generál Fr. Hložek, místopředseda ÚV ČSTV, uděluje předsedovi Sokola J. Zpěvákovi veřejné uznání za zásluhy o rozvoj ČSTV II. stupně.

Šedesátá léta

Na II. celostátní spartakiádě byli žerotínští Sokoli zastoupeni 4 ženami. V Sokole v té době cvičilo 75 členů. I když prostory bývalé mlékárny byly nevyhovující, pokračovali v cvičení jak muži, ženy, dorost i žáci. Nevyhovující stav mlékárny přinutil Sokol k přestěhování se na sál do Strukova. V roce 1967 se Sokol stěhuje do sálu místního zámku. Přestěhoval tam všechno svoje nářadí. Sál sloužil Sokolu i škole až do roku 1975.

Nevyhovující podmínky pro provozování tělesné výchovy a sportu znovu otevřely otázku vybudování KD.

V roce 1963 se stává předsedou Sokola Žerotín Ladislav Krejčí, který spolu se svým předchůdcem Jaroslavem Zpěvákem aktivně podporuje myšlenku vybudování KD. Vzhledem k tomu, že oba zároveň zastávají funkce na MNV, podařilo se jim stavbu KD prosadit. Dne 28. 10. 1968 byl slavnostně položen základní kámen k výstavbě kulturně-společenského zařízení. To pak bylo v akci Z v letech 1968–1975 z velké části svépomocí vybudováno.

Po celou tu dobu jak muži, ženy dorost i žáci cvičili v zámecké tělocvičně. Hodně času ale věnovali právě výstavbě nových prostor v KD.

Značnou část brigádnických hodin odpracovali právě Sokoli. Sokol navíc přispěl k vybudování i vlastními finančními prostředky. Budova byla od počátku ve vlastnictví obce, ale bylo ujednáno, že za významnou pomoc při vybudování KD bude Sokol užívat vnitřní prostory a přilehlý sportovní areál zdarma. Jednota má v budově svoji klubovnu a posilovnu. V nářadovně je sokolské nářadí.

Výstavba KSZ byla zásadní událostí Sokola i obce. Občané i Sokolové na stavbě usilovně pracovali a chtěli KD otevřít při příležitosti 75. výročí založení jednoty v roce 1974. Ale různé těžkosti a skluz prací způsobily, že ke kolaudaci došlo až v listopadu 1974. KD se sice začal z části už používat, ale slavnostní otevření bylo přesunuto na 9. květen 1975. Sokol se tak ze zámku přestěhoval do nových prostor a zahájil tak další etapu své existence. Na podzim bylo uspořádáno vinobraní a znova se začaly pořádat sokolské plesy.

Hned následující rok se Sokolové pustili do výstavby tenisových kurtů. V roce 1977 byly antukové kurty dokončeny a kromě tenisu začaly sloužit i odbíjené. Dochází k velkému rozvoji oddílů tenisu, stolního tenisu, odbíjené, fotbalu, ale začaly se hrát i šachy.

Příchodem do nových prostor zcela vymizel nářadový tělocvik, prostná a gymnastická cvičení. Odchodem ze zámeckého sálu, který byl ještě vyzdoben původními sokolskými symboly a hesly, téměř úplně vymizel původní sokolský duch.

Osmdesátá léta začínají nácvičkem na spartakiádu. Cvičili 3 muži, ale do Prahy jel spolu s hnojickými Sokoly jen jeden. Všechny věkové kategorie hrají tenis, stolní tenis, jsou pořádány turnaje žáků. Pravidelně cvičí ženy a žáci. Muži a dorost sportují v rámci uvedených oddílů. Na koupališti je zřízeno letní kino. Jsou organizovány cestopisné přednášky docenta Bičíka z Přírodovědné fakulty UP v Olomouci.

V roce 1985 bylo uspořádáno spartakiádní odpoledne. Po mnoha letech se jednalo o slavnost, která navazovala na původní sokolské tradice. Byl uspořádán průvod obcí za zvuku dechovky. Byly slavnostně položeny věnce k pomníku padlých a předseda Sokola L. Krejčí měl slavnostní projev, ve kterém se odkazoval na původní sokolské ideály a tradice. Na hřišti pak proběhlo spartakiádní cvičení, ve kterém byl Sokol zastoupen už jen ženami a ostatní sklady cvičili žáci a žákyně ze školy v Pňovicích. Žákyně předvedly asi nejkrásnější skladbu „Poupata“. Sokolové dál hrají především tenis, stolní tenis a fotbal. Pracují na brigádách a hráči stolního tenisu provádějí sběr starého železa. Za utržené peníze si zakupují lístky na 11. a 12. dubna 1986, kdy odjíždějí na zájezd na mistrovství světa ve stolním tenisu v Praze. Tenisté v té době hrají krajský přebor a jsou dominantním oddílem v Sokole. Pořádají turnaje a roku 1989

k 90. výročí založení Sokola uspořádají vlastní expozici „Historie stolního tenisu v Žerotíně“.

Události roku 1989 se odrazily i na činnosti Sokola. Přes počáteční nejistotu, která se projevila i na cvičební činnosti, se postupně situace stabilizovala. Dochází k výměně vedení. Sokol se mohl rozhodnout, zda chce setrvat v ČSTV, nebo se chce vrátit do obnovené ČOS. Vzhledem k tomu, že ČSTV nabízelo lepší materiální zabezpečení a dotace, bylo odhlasováno setrvání v ČSTV. Začátek byl slibný. Přestože se nepodařilo obnovit oddíl odbíjené, podařilo se obnovit oddíl žactva, podařilo se získat cvičitelku pro mladší žákyně, ale pro malý zájem bylo cvičení záhy ukončeno. Pravidelně ovšem cvičilo 25 žen. Byla vybudována posilovna nákladem 30 000 Kčs. Pořádají se plesy, dětské dny, hody. Počáteční nadšení ale postupně mizí.

Většina aktivit Sokola upadá, a v roce 1997 cvičí už jen ženy, ale naprosto samostatně, bez jakékoli vazby na Sokol. Jediný oddíl stolního tenisu hraje soutěž a pořádá turnaje. Nezájem členské základny, absence cvičitelů, zaneprázdnění činovníků, potřeba v první řadě ekonomického zabezpečení vlastních rodin a obecný nedostatek času způsobily, že jednota přestala v podstatě vyvíjet jakoukoli organizovanou činnost.

Stav členské základny klesl na čtyřicet a to ještě členství některých bylo jen formální.

To vše vedlo předsedu Křiváka k rozhodnutí o návrhu rozpuštění jednoty a převedení jeho majetku na obec. Návrh rozdílem jediného hlasu nebyl přijat a bylo dohodnuto, že bude učiněn pokus vytvořit na valné hromadě nový výbor, který se pokusí tuto situaci řešit.

Valná hromada jednomyslně odsouhlasila návrat do ČOS a schválila program na nadcházející období vrcholící oslavami 100. výročí založení jednoty.

Výbor pracoval velmi systematicky a s pomocí ČOS podařilo vyškolit nové cvičitele, vytvořit oddíl sokolské všestrannosti, obnovit tak cvičení žáků, pravidelně se začal hrát volejbal, ženy se opět zapojily do práce v Sokole, zvolili své zástupce do výboru. Bylo uspořádáno vzpomínkové setkání Sokolů, nejstaršímu panu Malaskovi bylo 92 let a ještě s naprostým přehledem dokázal přednášet.

Výbor dbal na utužení nových svazků s ČOS tím, že se snažil v co největší míře své členy vzdělávat v různých kurzech a školeních. Pořádal kulturní a společenské akce, které byly zaměřeny na poznávání sokolských tradic. Výbor se postupně seznamoval s původní sokolskou kulturou a zásadami, které se pak pomocí cvičitelů a vzdělavatelů snažil „implementovat“ především do žactva, které to přijímalo jako netradiční hru.

14.9 Osobnost Sokola Žerotín

Osobností jednoty je bezesporu **Dr. Antonín Drešl**. Narodil se 18. 9. 1934 v Žerotíně. Od mládí sportoval a v Sokole získal vynikající průpravu pro své budoucí úspěchy a povolání. Byl skvělý gymnasta. Na gymnáziu začal zápasit. Vzpírat začal při studiu Tyršova ústavu tělesné výchovy UK. Vzpíral ligu za Spartak Praha. Jako voják základní služby vedl ligové mužstvo Dukly Senica a stal se mistrem Slovenska ve své váhové kategorii. Vedl ostravský Baník a ŽD Bohumín. V roce 1975 zakotvil v PSK Olymp Praha. Stal se státním trenérem a vedl čs. Representaci plných 15 let v letech 1963–1978.

Vedl naše reprezentanty na OH v Tokiu 1964, Mexiku 1968 a Mnichově 1972. Pod jeho vedením získal Hans Zdražila olympijské zlato a stal se mistrem světa. Rovněž Ondrej Hekel a Karel Pohl se pod jeho vedením stali mistry světa. Pod jeho vedením čsl. reprezentanti získali 44 medailí na evropských a světových soutěžích, překonali 10 světových rekordů, 1 seniorský světový rekord a 4 juniorské světové rekordy. Dr. Drešl stál u zrodu 366 československých rekordů. Dále úspěšně vedl českou a československou reprezentaci žen. Pracoval jako trenér, metodik, zastával přední funkce v čs. svazu vzpírání. Úzce spolupracoval s oddíly zápasu, odbíjené a boxu. Pod jeho vedením zaznamenala naše těžká atletika velké úspěchy.

Tohoto vynikajícího člověka si osobně velmi dobře pamatuji. Často se do Žerotína vracel, měl tu většinu příbuzných, mnoho přátel a známých. Pořádal přednášky a sám si pamatuji na jeho velmi zajímavá vyprávění z jeho mnoha zahraničních cest. Často jsme poslouchali i jeho vzpomínky na jeho sokolské mládí. Vzhledem k tomu, že jsme příbuzní, nezapomínal na nás na děti a když se vracel z cest, přivážel nám vždycky nějaké dárky. Dodnes od něj mám upomínku na OH v Tokiu. Neváhal dokonce přiložit ruku k dílu a v době stavby Kulturního domu sám aktivně pomáhal. Po jeho smrti věnovala jeho rodina část jeho medailí, diplomů a pohárů právě jeho rodné Tělocvičné jednotě Sokol Žerotín, ke které se vždycky velmi hlásil.

14.10 Vliv jednoty na výchovu a vzdělávání dětí a mládeže

Výchova a vzdělávání v Sokole probíhá dvěma zásadními způsoby. Ty se prolínají a doplňují a vytváří tak promyšlený, propracovaný, vzájemně provázaný a jednotný celek.

První způsob ovlivňování je pomocí vzdělavatelského sboru. Ten má za úkol vytvářet a organizovat především práci vzdělávací a kulturní. Organizování kulturních a společenských akcí, přednášek a školení je z velké části dílem vzdělavatelů.

Druhým způsobem vzdělávání je práce cvičitelů. Cvičitelé nejsou jen vedoucími oddílů, metodiky a trenéry, ale jsou i jakýmsi „vzdělavateli přímo v poli“. Vzhledem k tomu, že jsou s cvičenci na rozdíl od vlastních vzdělavatelů téměř nepřetržitě, mají na ně rozhodující vliv. Dodnes se v některých, i v té žerotínské, udržel zvyk „vystou-

pení před šikem“. Znamená to, že před započítím cvičení cvičitel nebo vybraný cvičenec předstoupí před šik a přednese krátký referát na aktuální téma. Velmi často se tak jedná o téma týkající se jednoty, organizace, státu nebo zásadního světového dění. Cvičitel pak odpovídá na dotazy a vysvětluje potřebné pojmy. Cvičenci se touto krátkou, efektivní a v mnoha případech i zábavnou formou dozvídají důležité informace, které jim v mnoha případech neposkytují ani média, ani rodiče, ani škola. Vystoupení před šikem má svou dlouhou a zajímavou historii a v době, kdy byl Sokol jako samostatná organizace zrušen, byla tato metoda vzdělavatelské práce uplatňována pouze u malých venkovských jednot, které si mohly v rámci ČSTV ponechat název Sokol. Tyto „bezvýznamné“ jednoty, jejichž nadřízené orgány byly pevně v rukou režimu, nepovažovali komunisté za nebezpečné. Nechali je víceméně žít svým vlastním životem a právě v mnoha z nich se po celou dobu totality udržel ten původní sokolský duch, který v 90. letech 20. století napomohl k obnovení Sokola jako samostatné organizace. Důležitou roli zde mají především oddíly sokolské všestrannosti.

Oddíl sokolské všestrannosti je vlastně jakousi „líhň“ dorostu pro ostatní oddíly a sbory.

Jednota se rovnocennou měrou zabývá jak sportovní, tělocvičnou tak i kulturní a společenskou činností. Děti a mládež se účastní většiny akcí jednotlivých „dospělých“ oddílů a v průběhu dospívání do nich, podle svých zájmů, vstupují. Chlapci nejčastěji přecházejí do oddílu malé kopané a florbalu, v menší míře do oddílů tenisu, stolního tenisu a posilování. Děvčata zase přecházejí především do oddílu aerobiku, tenisu a stolního tenisu. U dospívajících děvčat je velký zájem o absolvování různých cvičitelských kurzů a o různé formy dalšího vzdělávání a zvyšování kvalifikace. Chlapci nepovažují vzdělávání v této oblasti za nutné.

Zajímavostí Sokola je skutečnost, že kromě tradičních sportovních a kulturních činností má i takzvaný vzdělavatelský sbor, který se zabývá vzděláváním členů jednoty.

Vzdělávání probíhá formou kurzů, které pořádá buď jednota, župa nebo ČOS.

Jedná se především o cvičitelské kurzy, ale také kurzy v oblasti rekreologie, některých forem rehabilitace, zdravé výživy nebo zdravého životního stylu.

Samostatnou formou vzdělávání je oblast, kterou se zabývá vzdělavatelský sbor. Ten má na starosti kulturní a společenskou oblast vzdělávání. Nosným tématem je výchova a vzdělávání k tradičním hodnotám, demokracii, vlastenectví. Vede k hrdosti na naši vlastní kulturu. Podporuje především prvky národní kultury a snaží se je prostřednictvím výstav, besed, přednášek, divadelních vystoupení, hudebních a recitačních pásem, filmových a dokumentárních představení prezentovat především dětem a mládeži.

Vzdělavatelská činnost obsahuje i organizaci kulturních a společenských akcí, kde se především zábavnou formou snaží zapojit i děti a mládež a vychovat tak další gene-

raci následovníků. Vzhledem k tomu, že v organizaci působí obvykle všechny generace jedné rodiny, dochází tak k přirozenému přenášení zkušeností a dovedností z jedné generace na druhou, tím dochází i ke kontinuálnímu a nenásilnému přenášení všech sociálních prvků daného společenství. Přestože dnešní doba vcelku nekompromisně prosazuje individualismus, v tomto společenství jsou děti a mládež naopak přirozenou cestou vychovávány ke kolektivismu, pomoci a solidaritě, ale zároveň k vytrvalosti, houževnatosti, kritickému myšlení.

Tím, že v organizaci působí celé rodiny, je vyloučeno anonymní prostředí jiných organizací, a za takových podmínek nedochází téměř k žádným kázeňským přestupkům. Kromě kalokagathie je totiž dalším principem Sokola dobrovolná kázeň. Děti jsou už od předškolního věku vychovávány k vlastní odpovědnosti, sebekázní, zdravému sebevědomí a uznání autority vedoucího. Naprostá většina dětí tento princip bez problémů přijímá, uvědomují si svoji roli a ví, že po dovršení určitého věku budou i oni vedoucími. Jedná se o jakousi výchovu k vůdcovství.

Děti, které se z nějakých důvodů nechtějí a nebo nemohou přizpůsobit pravidlům, obvykle opouštějí oddíl a navštěvují jiné volnočasové aktivity, které na ně nekladou takové nároky.

Důvodem nedodržování pravidel a následného odchodu z oddílu bývá nejčastěji laxní, benevolentní, nejednotná nebo nedůsledná rodinná výchova. Dítě většinou postrádá základní společenské návyky a nehodlá se přizpůsobovat pevnému řádu například cvičební hodiny. Problém není ani tak v dětech, ale spíše ve výchově v rodině. Cvičitel může chování cvičence ovlivnit jen do určité míry, ale nesmí připustit, aby některý cvičenec „opanoval“ svým nevhodným chováním cvičební hodinu. K vyloučení cvičence dochází jen naprosto ojediněle. Kázeň ve cvičební hodině je naprostou samozřejmostí.

Nevhodné chování je prakticky jedinou překážkou pro účast na činnosti oddílu. Určité mentální ani somatické postižení pro členství v oddíle překážkou není.

V oddílech sokolské všestrannosti běžně cvičí děti s lehkou mozkovou dysfunkcí, ADHD nebo s některou z forem tělesného postižení. Tyto děti se úspěšně zapojují do činnosti, která kladným způsobem působí na jejich postižení a co je velmi důležité, zvyšuje jejich pocit důležitosti a tím i jejich sebevědomí. Cítí se být součástí celku, který má na místní úrovni značnou autoritu a ví, že se na tento celek mohou spolehnout, opřít se o něho, mohou se jím zaštit'ovat a ví, že u něj naleznou účinnou pomoc. Byl jsem svědkem situace, kdy při soutěži o první místo mělo jedno družstvo handicapovaného závodníka, který podával poloviční výkon a družstvo s tímto závodníkem nemělo prakticky šanci na vítězství. Přestože jim byl nabízen náhradník, odmítli to s tím, že když se spolu dostali do finále, tak ho teď přece neodstaví. Konkurenční oddíl se jim dokonce kvůli handicapovanému závodníkovi posmíval, protože si v takovém případě mohl být jist vítězstvím. Stalo se ale něco nečekaného, protože konkurenční

oddíl si byl svým vítězstvím naprosto jistý, tak se ani nesnažil podávat nejlepší výkon a naopak oddíl s handicapovaným závodníkem se snažil tak, aby pokud možno eliminoval jeho slabý výkon. Snažil se ale i postižený závodník a podal výkon za hranicemi svých možností a nakonec dopomohl svému oddílu k vítězství. Radost všech byla obrovská, i závodníci z konkurenčního oddílu si uvědomili, že jejich chování nebylo správné a nejenže vítězům poblahopřáli, ale ještě se šli omluvit onomu handicapovanému sportovci. Chování členů týmu bylo typickým příkladem sokolské výchovy.

Vlastní edukační činnost cvičitelů – vzdělavatelů

Cvičitel – vedoucí oddílu musí organizačně zvládnout naplánovat akce, rozdělit si je na tematické celky (pobyt v přírodě, dětský den, pamětihodnosti, přednáška o Tyršovi, divadlo, dobročinná akce) a vytvořit ke každé akci finanční rozvahu, časový harmonogram, personální obsazení, požadavky na materiální a prostorové zabezpečení akcí.

V rámci práce s oddílem mohou cvičitelé uplatnit své teoretické znalosti a praktické dovednosti nabyté v průběhu studia, vzdělávacích kurzů a školení, provázat teorii a praxi, posoudit různé organizační formy, získat zkušenosti při získávání finančních zdrojů a lépe porozumět problémům dětí a mládeže v podmínkách dobrovolnické práce. Do jisté míry mají na starosti i vzdělavatelskou činnost. Typickým příkladem je „vystoupení před šikem“.

14.11 Cíl a vymezení poslání organizace Sokol Žerotín

Tělocvičná jednota Sokol Žerotín je součástí České obce sokolské. Posláním a cílem ČOS je zvyšovat tělesnou zdatnost svých členů vychovávat je k čestnému jednání v životě soukromém i veřejném, k národnostní, rasové a náboženské snášenlivosti, k demokracii a humanismu, k osobní skromnosti a ukázněnosti, k lásce k rodné zemi a úctě k duchovnímu dědictví našeho národa, přičemž vychází z odkazu Miroslava Tyrše a Jindřicha Fügnera.

Cílem činnosti ČOS je přispívat ke zvyšování duchovní, kulturní a fyzické úrovně občanů naší demokratické společnosti prostřednictvím tělesné výchovy a sportu, společenské a kulturní činnosti, výchovy k mravnosti a občanské odpovědnosti.

Orgány ČOS, žup a jednot v rozsahu své působnosti zejména:

Podporují vznik a činnost sokolských jednot a žup, pomáhají jim a činí opatření, aby je udržely v činnosti a zajistily jejich majetek pro spolkové účely.

Organizují tělesnou výchovu a sport, kulturní a společenskou činnost pro vyplnění volného času, k upevnění zdraví či ke zlepšení tělesné a duševní výkonnosti a duchovní úrovně svých členů.

Organizují i výkonnostní a vrcholový sport a tím podporují soutěživost členů v různých oblastech.

Propagují a rozvíjejí sokolské tradice a ideály a prohlubují a šíří poznání sokolské myšlenky.

Zajišťují po metodické stránce tělocvičný a sportovní proces s cílem jej stále zdokonalovat a přijímat nové myšlenky, formy i činnosti při současném respektování etických zásad olympijského hnutí, včetně zákazu používání nedovolených podpůrných prostředků. Přitom vedou sokolské sportovce k tomu, aby chránili a rozvíjeli morální a etické základy sportu a aby chránili sport a sportovce před zneužíváním pro politické a komerční cíle.

Stanoví zásady pro hospodaření s majetkem a jeho ochranu a vytvářejí předpoklady pro vlastní podnikatelskou činnost sokolských jednot, žup i ČOS v souladu s platnou právní úpravou.

Spolupracují se sokolskými organizacemi v zahraničí a také s tělovýchovnými, sportovními a dalšími zájmovými organizacemi v ČR i zahraničí.

Usilují o účast ve sportovní reprezentaci státu, uskutečňují a rozvíjejí mezinárodní styky včetně členství v mezinárodních organizacích.

Programově, tématicky a organizačně zajišťují přípravu i realizaci všesokolských sletů.

Metodicky řídí archivování současné i historické sokolské dokumentace.

Vychází z pozitivních hodnot společností a kultury, ve které mladí lidé žijí a pomáhá jim osvojovat si tyto hodnoty v rámci volnočasových aktivit.

Charakteristika organizace

Základní jednotkou jednoty je oddíl. Na každý oddíl připadá jeden vedoucí a jeden zástupce vedoucího. Nejnižší počet členů oddílů je šest a nejvyšší počet členů oddílu je dvanáct. Tento počet tvoří ale spíše jakýsi orientační rámeček a není striktně dodržován. V případě potřeby může náčelník jednoty povolit navýšení členů jednotlivých oddílů až o tři členy. Záleží tedy spíše na možnostech a schopnostech vedoucích oddílů nebo cvičitelů tento počet zvládnout. Vstoupit do oddílu nebo z něj vystoupit lze kdykoli a to po vyplnění řádné přihlášky. U nezletilých členů vyplňují přihlášku rodiče nebo zákonní zástupci. Přihláška musí být předložena výboru jednoty, který se schází 1× za měsíc. Výbor rozhoduje o přijetí nebo nepřijetí nového člena. Přijetí není tedy zcela automatické jako je to ve většině organizací, ale probíhá na základě rozhodnutí výboru. V případě dětí a mládeže se jedná více méně o formální akt, ale u dospělých zde hrají roli i další faktory. Dospělý žadatel je pozván na schůzi výboru a je seznámen se všemi podmínkami přijetí, je seznámen se svými právy a povinnostmi, které bude muset jako člen jednoty plnit. Přestože je Sokol prezentován jako sportovní organizace, jeho rozsah působení zdaleka přesahuje rámeček této činnosti. Případný nový člen tedy

musí vědět, že se v rámci svého působení bude podílet nejen na aktivitě kterou si sám zvolil, ale i na jiných aktivitách jednoty. Je seznámen s tím, že se bude muset účastnit v určitém rozsahu brigádnické a organizační činnosti jednoty. Ne všichni dospělí jsou ale ochotni na takové podmínky přistoupit a proto buď do organizace nevstoupí nebo pokud z nějakého důvodu, například časového, nemohou závazkům k jednotě dostát, pak tento závazek mohou kompenzovat finančně.

Pokud dojde k přijetí, a nový člen zaplatí členský a oddílový příspěvek, má nový člen možnost okamžitě využívat všech členských výhod a zázemí jednoty.

Členský příspěvek u dospělého činí 300 Kč/rok a k tomu ještě oddílový příspěvek, který je stanoven individuálně podle oddílů. Protože se jedná o poměrně vysokou vstupní částku a nový člen nemá jistotu, jestli v oddíle vydrží, byly i ve výboru podány návrhy na zavedení tzv. zkušební lhůty ve které by nový člen navštěvoval oddíl, ale až po nějaké době, například po 1 měsíci, by se mohl rozhodnout, zda v oddíle zůstane a členskou známku zaplatí a nebo odejde a nemusí tím pádem platit nic. Systém zkušební lhůty není ale možno realizovat, protože ve cvičebních hodinách může dojít k úrazu a členové jednoty jsou zakoupením členské známky automaticky pojištěni. Vedoucí oddílu by v případě zranění nečlena nesl plnou zodpovědnost za jeho zranění.

Nový člen, v případě dětí jejich právní zástupce, je povinen se seznámit se stanovami ČOS a se všemi řády a bezpečnostními předpisy jednoty a oddílu, který budou navštěvovat.

Adaptace dětí v oddílu je většinou naprosto bezproblémová a je dána vlastním charakterem jednoty, který by se dal určit jako „jednota rodinného typu“. Zvláště v oddílech sokolské všestrannosti je způsob práce s dětmi zcela specifický. V oddíle nejmladších dětí předškolního věku jsou činnosti a cvičení přítomni nejen vedoucí oddílu a jeho zástupce, ale činnosti oddílu se velmi často zúčastňují i rodiče. Rodiče jsou většinou již členy jednoty, ale pokud nebyli, tak musí z výše uvedených důvodů do jednoty spolu se svými dětmi vstoupit. Tento systém zajišťuje rodičům i dětem kvalitní zázemí jednoty, které jim umožňuje smysluplně naplňovat nejen volnočasové aktivity dětí, ale dokáže velmi dobře využít volný čas rodičů.

Jednotě zase tento systém přináší ochotné členy, kteří se zapojují nejen do činnosti svých oddílů, ale i do dalších aktivit jednoty, jako jsou například brigády, kulturní a společenské akce atp.

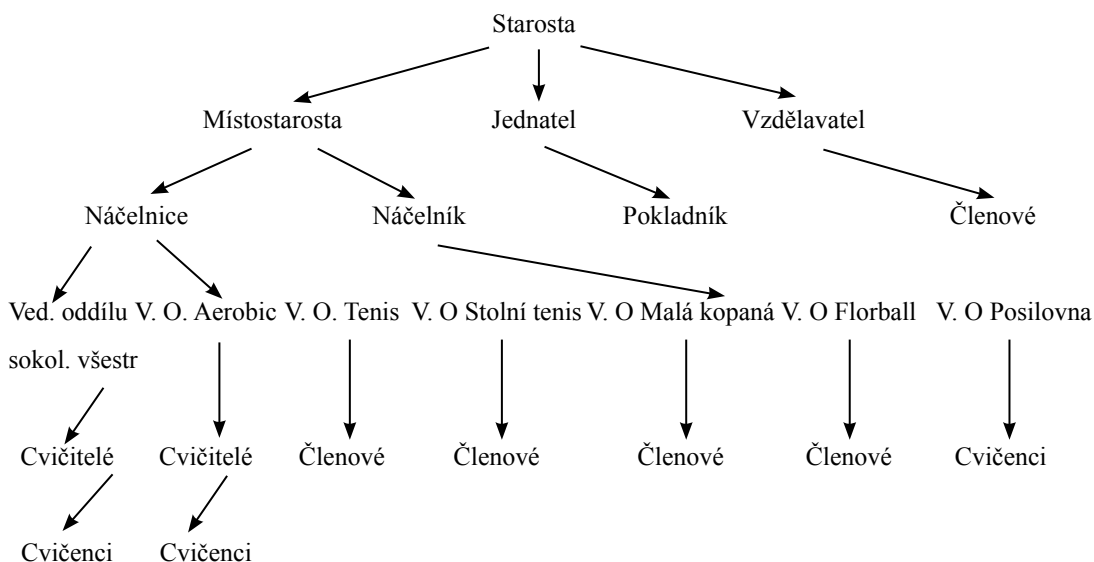
Výbor Sokola vypracovává v součinnosti s jednotlivými oddíly plán činnosti, kontroluje nebo inovuje vnitřní řád a provozní řády svých jednotlivých částí jako je například klubovna, „Peklo“, což je místnost využívaná pro kulturně- společenské akce, tenisové kurty, tělocvična, posilovna, hřiště na fotbal s travnatým povrchem, hřiště na házenou s tartanovým povrchem, venkovní hřiště na košíkovou s betonovým povrchem, sprchy, šatny, toalety a místnosti v areálu hřiště.

Každodenní administrativa spočívá v evidenci docházky členů oddílů a záznamech činnosti jednotlivých oddílů. Evidují se případné úrazy, nehody, zranění nebo jiné mimořádné události.

Celoroční plán činnosti se neřídí kalendářním ani školním rokem, ale je navrhován výborem (na základě podnětů jednotlivých oddílů) a schvalován na Valné hromadě jednoty. Plán tedy platí v období od března probíhajícího do března následujícího roku.

Součástí plánu jsou jak jednotlivé periodické akce jako je ples, dětské šibřinky, obecní hody, turnaje, poháry, výlety, oslavy. další pravidelné kulturní a společenské akce, tak i akce jednorázové jako jsou výlety do zahraničí, nebo účast na letošním Všesokolském sletu v Praze.

Organizační struktura Sokola Žerotín

Financování jednoty – činnost jednoty je financována z několika zdrojů:

1) členská známka – platí všichni – jde do pokladny jednoty

Dospělí 300 Kč/rok

Děti a mládež 150 Kč

Věrná garda a přispívající – 150 Kč (věrná garda je zvláštností Sokola, jedná se o členy organizace do roku 1948)

Věrná garda je zvláštností Sokola. Jedná se o členy Sokola do roku 1948, tedy do prvního poválečného a na dlouho posledního všesokolského sletu konaného na našem území. Slety byly pořádány dále, mimo území naší republiky, ale všesokolský, tedy slet všech sokolů z celého světa bývá pořádán tradičně jen v Praze. V době komunismu tyto slety nahradily spartakiády.

V případě, že člen neuhradí členskou známku na dané období, jeho členství automaticky zaniká. Přestává mu rovněž platit pojištění.

2) Oddílová známka – platí členové oddílu – jde do pokladny oddílu

Každý oddíl si výši příspěvku stanovuje sám podle finanční náročnosti dané činnosti.

Tenis – 500 Kč

Stolní tenis – 500 Kč

Aerobic – 300 Kč, ale oddíl navštěvují nepravidelně i příležitostné cvičenky a je od nich vybírán poplatek 30 Kč za jedno cvičení

Malá kopaná – 1 500 Kč

Florball – 300 Kč

Posilovna – 1 000 Kč

Vzdělavatelský sbor – 50 Kč

Sokolská všestrannost – 50 Kč

Oddíly se dále financují z dalších zdrojů. Oddíly dospělých jsou dále financovány z akcí, které sami pořádají nebo na kterých se podílí. Jsou to především Obecní hody, tradiční turnaje, plesy, šibřinky, oslavy, ale například i brigády, kdy pomáhají obci s údržbou obecních prostor nebo majetku. Od obce pak jednota dostává sponzorské dary, které přerozděluje podle účasti jednotlivým oddílům.

Není bez zajímavosti, že tímto způsobem si vydělávají i oddíly sokolské všestrannosti, tedy i ti nejmenší. Již tradičně dvakrát do roka pořádají akci „Sokol obci“ ve které děti pomáhají při jarním a podzimním úklidu obce. Jedná se o nejúspěšnější fundraisingovou akci Sokola. Je organizačně nejméně náročná, a v přepočtu na hlavu a odpracované hodiny vydělá největší finanční obnos.

Dále je jednota financována pravidelným příspěvkem z obce

Dotací ČOS a župy podle počtu členů jednoty

Dotací ČOS a župy podle činnosti jednotlivých oddílů

Dotací ČOS a župy při zvláštních příležitostech a výročích.

Granty, které na jednotlivé akce vypisuje Kraj, ČOS nebo župa.

Sponzorskými dary svých členů

Sponzorskými dary nečlenů

Dokumentace vedená v Sokole Žerotín:

V jednotě je vedena dokumentace organizačně-technická, která zahrnuje:

Evidenci o docházce do jednotlivých oddílů

Evidence přihlášek a odhlášek

Evidenci úrazů a mimořádných událostí

Plán činnosti jednoty

Plán činnosti jednotlivých oddílů

Záznamy o inventarizaci

Evidence platnosti cvičitelských průkazů

Evidence školení a kurzů

Evidenci plateb nečlenů v oddíle Aerobicu

Rozpis užívání jednotlivých prostor

Rozpis užívání náradí

Evidence klíčů a oprávnění je používat

Knihy zápůjček

Evidenci majetku

Kronika

Dokumentace oddílu

Osobní spis cvičence (pouze u OSV a v případě, že cvičenec má nějaká omezení nebo zvláštnosti). Záznam cvičební hodiny (pouze u OSV). Evidenci přítomných cvičenců. Evidence klíčů a oprávnění k jejich užívání Rozpis užívání jednotlivých prostor. Rozpis užívání pomůcek, náčiní a náradí. Záznamník zápůjček pomůcek, náčiní a náradí od jiných oddílů

Vnitřní řád užívání jednotlivých cvičebních a necvičebních prostor – obsahuje práva a povinnosti cvičenců a ostatních uživatelů, členů i nečlenů, rámcově určuje organizaci aktivit a stanoví podmínky týkající se provozu a úplaty za jejich užívání.

Závěr

Tento rok slaví sokolská organizace 150 let svého trvání. Je to nejstarší organizace svého druhu u nás. Prošla dlouhým a dramatickým vývojem ve kterém byla její existence vždy úzce spjata s naší demokratickou státností.

Po celou dobu existence Sokola byla zdůrazňována myšlenka kalokagathie a demokratických zásad, které koncipoval už zakladatel hnutí Miroslav Tyrš. Tím se tato organizace vymezila oproti ostatním a v tomto duchu byla vždy koncipována a vedena výchova dospělých, dětí a mládeže.

Zásady sokolské etiky, morálky a vlastenectví byly v různých obdobích v zásadním rozporu s vládnoucími režimy a Sokol tak musel být u nás v letech 1918, 1945, 1968 a 1989 obnovován. Úspěšné i neúspěšné pokusy o jeho obnovu hovoří jasně o jeho životaschopnosti.

Jako každý vyvíjející se organismus se ani Sokol neobešel bez hledání, chyb, ztrát a kompromisů. Jeho hlavní idea však zůstala dodnes zachována a díky následovníkům je přenášena do současnosti.

Vyvrcholením šestiletých sokolských cyklů je vždy všesokolský slet, letos již patnáctý. Každý slet je něčím charakteristický a vypovídá o aktuálních problémech a potřebách své doby. První slety vypovídaly o snahách o emancipaci národa, později i dětí a mládeže, na počátku 20. století slety přispěly k zrovnoprávnění žen. Prvorepublikové slety byly jasnou podporou demokratického režimu a obětavého vlastenectví. Výchova dětí a mládeže prostřednictvím tělovýchovy se ukázala jako velmi účinným nástrojem ovlivňování, a nabízela tak velmi atraktivní a žádanou formu využívání volného času. Působení Sokola na děti a mládež té doby bylo mnohostranné. Působily na ně především významné vzory, jak v podobě prvních dvou prezidentů, ale v mnoha osobách našeho tehdejšího politického, kulturního, společenského, vojenského a hospodářského života. Vzorem jim v mnoha případech byli rodiče, příbuzní a především učitelé, kteří v té době bývali s naprostou samozřejmostí významnými sokolskými činovníky. To vše mělo zásadní vliv na formování volných a charakterových vlastností tehdejší české mládeže, které se projeví v době ohrožení naší republiky v roce 1938. Poslední prvorepublikový slet byl i ze strany naší mládeže prodchnut ochotou „budovat a bránit“ svou vlast. Mnichov a následující vývoj ale výrazně otrásl i sebevědomím naší mládeže. Mládež se sice také zapojila do pasivní i aktivní rezistence, ale po zrušení většiny organizací pracujících s dětmi a mládeží bylo jen otázkou času, kdy se „Kuratoriu“ podaří ideově ovládnout většinu naší mládeže a připravit tak vhodnou půdu pro pozvolnou asimilaci v rámci Říše. Toto nebezpečí vítězstvím Spojenců sice pominulo a myšlenka sokolské výchovy se na čas opět vrátila, ale nepominula frustrace z „mni-

chovské zrady západu“, To byl také jeden z činitelů, který rozhodl o dalším levicovém směřování naší společnosti. Sokolská myšlenka a výchova v této nové lidově demokratické společnosti neměly místo. V roce 1968, kdy se Sokol znovu pokoušel o své obnovení, žily ještě dvě aktivní generace Sokolů a byla zde ještě reálná šance na plnohodnotné obnovení organizace i jejich idejí. Obnova se zdařila až v roce 1989. Změna společenského klimatu, nedostatečné hmotné a personální zázemí a velké množství jiných možností využití volného času způsobily, že Sokol již nemohl v takovém rozsahu navázat na původní tradici dominantní tělovýchovné organizace a je v současnosti společností vnímám jen jako jedna z mnoha sportovních organizací.

Má tedy Sokol v dnešní době ještě k výchově a vzdělávání dětí a mládeže co říct? Nejsou jeho ideje, myšlenky, zásady, metody už zastaralé a překonané? Má ještě vůbec v této době šanci se prosadit?

Určitě ano. Určitá část společnosti si vždycky bude uvědomovat, že tyto zásady jsou velmi důležité. Tito lidé potřebují mít ale nějakou oporu, zázemí, organizaci, která je dokáže uspokojovat jak po stránce sportovní, tělocvičné, společenské, kulturní, ale i lidské. Přátelství, podpora, solidarita a mezilidské vztahy které se v Sokole dlouhodobě vytvářejí na základě „sokolské výchovy“ jsou velmi trvalé a pevné.

Hodnoty dnešní globalizované, medializované, virtuální a konzumní společnosti jsou jiné. I taková společnost vychovává. Nemůžeme samozřejmě úplně uniknout z dosahu tohoto hlavního proudu. Můžeme si ale určit svůj vlastní úkol, směr a cíl a dosáhnout ho způsobem, který nám i dnes Sokol může nabídnout.

BIBLIOGRAFIE

Prameny:

- *Almanach k 80. výročí Sokolské župy Olomoucké – Smrčkovy*. Olomouc: Sokolská župa Olomoucká-Smrčkova, 2001. 227 s., [16] s. barev. obr. příl. ISBN 80-238-6759-8.
- *Pátý slet všesokolský pořádaný v Praze Českou obcí sokolskou ve dnech 28.–30. června a 1. července 1907*: Redakcí Dra. Josefa Scheinera. [Praha: Česká obec sokolská, 1907–1912].
- *Památník sletu všesokolského: VII. slet 1920*, Praha. Praha: Československá Obec Sokolská, 1923.
- *Památník Sokola Litovel 1874–1924*, Litovel: Tělocvičná jednota Sokol Litovel, 1924, s. 7
- *Památník osmého sletu všesokolského v Praze 1926*. Uspořádal František Mašek. Praha: Československá obec sokolská, [1927].
- HODAŇ, B. *Sokolství od XIX. do XXI. století: sborník sdělení přednesených na vědecké konferenci v Olomouci ve dnech 6.–7. prosince 2002*. Olomouc: Hanex, © 2003. ISBN 80-80857835-40-1.
- MORAVEC, E.: *Mláď musí znít odvahou!*, 21. 2. 1942, In: *O český zítřek*, Orbis Praha 1943.
- *Sokol, časopis zájmům tělocvičným věnovaný; ročník třicátý první*, Praha: Pražská těl. jednota Sokol 1905.
- TYRŠ, M. *Náš úkol, směr a cíl*. Praha: Vzlet, [1992]. 16 s. ISBN 80-901088-1-4.
- *Vojenské dějiny Československa*. Díl 4. (1939–1945). Vyd. 1. Praha, 1988.
- *Památník Sokola Žerotín 1899–1999*.
- *Výroční zpráva MNV Žerotín za rok 1975*.
- *Lví silou: pocta a dík Sokolstvu*. V Praze: Nakladatelské družstvo Máje, 1948. 166 s., [66] s. obr. příl.

Literatura:

1. BOHÁČ, J. *Kronika československé legie ve Francii*. 1, Kniha, 1. Rota nazdar. Praha, 1938.
2. DAVIDSON, J., MCDONALD, J., SELIGMAN, M.: *Ve stínu hákového kříže. Život v Německu za nacismu 1933–1945*, Nakladatelství KMa, 2008, str. 59)
3. DOLANSKÝ, J. A KOL.: *Sto deset let Sokola 1862–1972*. Praha, Olympia 1973, s. 10.
4. DVOŘÁKOVÁ, Z.: *Miroslav Tyrš – prohry a vítězství*. 1. vyd. Praha, 1989.

5. FIKAR, A.: *O Sokole a sokolství*. Praha, Nakladatelství československé obce sokolské 1948, s. 30.
6. GILBERTOVÁ, K ;KUHN, H.: *Dějiny estetiky*, Praha 1965
7. HAJNÝ, M., KLOUČEK, E. A STUHLÍK, R. *Akta Y: drogový problém versus rodina: praktická příručka pro rodiče*. Praha: Votobia, 1999. 125 s. ISBN 80-7220-022-4.
8. HUGHES, M. A MANN, CH. *Hitlerovo Německo: život v období Třetí říše*. Praha: Columbus, 2002. 224 s. ISBN 80-7249-123-7.
9. KOUŘIL, J., BARTOŠ, J. A ČAJOVÁ, J. *Zapomenuté pohraničí: 1938–1945: svědectví, vzpomínky, dokumenty: Šumvald u Uničova*. Praha: JANUA, 1999. 135 s., 12 s. obr. příl. ISBN 80-902622-1-X.
10. KOZÁKOVÁ, Z. *Praha, pohyb, Sokol*. Praha: Česká obec sokolská, 1998. S. 17.
11. KÖSSL, J.; KRÁTKÝ, F.; MAREK, J. *Dějiny tělesné výchovy II*. Praha: Olympia, 1986. Kapitola Dětské a mládežnické hnutí, s. 175.
12. KREJČÍ, A. *Edvard Beneš a Sokol*. 2. vyd. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 2002. 177 s., ISBN 80-86107-16-7.
13. KUČEROVÁ, S., ED. ET AL. *Českoslovenství, středoevropanství, evropanství: 1918–1998: úvahy, svědectví a fakta: výběr studií, myšlenek, shrnujících přehledů encyklopedické povahy, návrhů a závěrů odborné mezinárodní konference konané... v Luhačovicích ve dnech 25. a 26. srpna 1997*. 1. vyd. Brno: Konvoj, 1998. 536 s. ISBN 80-85615-26-6.
14. NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra kniha pro všechny a pro nikoho*. Praha XYZ, 2009. 395 s. ISBN 978-80-7388-147-4.
15. NIKRMAJER, L. *Činnost a úkoly Kuratoria pro výchovu mládeže v jižních Čechách v letech 1942–1945*.
16. OLIVOVÁ, V. *Odvěké kouzlo sportu*. Praha, Olympia 1989, s. 131.
17. URBAN, O. *Česká společnost 1848–1918*. 1. vyd. Praha, 1982.
18. PASÁK, T. *Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945*, Praha 1999, str. 352).
19. PETRÁČKOVÁ, V.; KRAUS, J., A KOL. *Akademický slovník cizích slov A–Ž*. Praha: Academia, 2000. 834 s. ISBN 80-200-0607-9.
20. PRAŽÁK, A. *Dr. Miroslav Tyrš: osvobozenský smysl jeho díla*. [1. vyd.] Praha: V. Neubert a synové, 1946.
21. PROCHÁZKA, R. ET AL. *Památník 9. sletu všesokolského pořádaného na oslavu 100. narozenin Dr. Miroslava Tyrše za účasti svazu „Slovanské sokolstvo“*. Praha: Česká obec sokolská, 1933. 320 s.
22. PŘIDAL, J. *Sokolské sonety: vydáno k 145. výročí založení Sokola*. Vyd. 1. Vřesovice: Jan Přidal v nakl. Albert, 2007. 31 s. ISBN 978-80-7326-106-1.

23. ŠTABLOVÁ, R. A KOL. *Návykové látky a současnost*. Vyd. 1. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2006. 302 s. ISBN 80-7251-224-2.
24. ŠLESINGR, J. *Legionáři*. Vyd. 1. Olomouc: EPAVA, 2005. 87 s. ISBN 80-86297-29-2.
25. TYRŠOVÁ R. *Miroslav Tyrš, jeho osobnost a dílo, I, II*, Praha 1932.
26. VACULÍK, J. *České menšiny v Evropě a ve světě*. Praha, Libri 2009.
27. WALDAUF, J. *Sokol: malé dějiny velké myšlenky – I. díl*. Luhačovice: Atelier IM, 2007. ISBN 978-80-85948-67-7.
28. ZÁVODNÍK, J. *Dějiny tělesné výchovy v Československu – II. díl*. Brno, Univerzita J. E. Purkyně 1967.
29. ZATLOUKAL, J. *Památník Československé tělesné výchovy a sportu: Kapitoly slavných událostí: Věnováno českým a slovenským sportovcům*. Vydání I. Bratislava: Josef Zatloukal [distributor], 1947.

Sborníkové příspěvky:

Sokolství – občanská společnost – sjednocující se Evropa (2003: Olomouc, Česko), HODAŇ, B., ED. „*Sokolství – občanská společnost – sjednocující se Evropa*“: sborník sdělení přednesených na vědecké konferenci na Fakultě tělesné kultury UP v Olomouci ve dnech 5. a 6. prosince 2003. Olomouc: Hanex pro Fakultu tělesné kultury, c2004. 173 s. ISBN 80-85783-54-1.

Ostatní zdroje:

Ottova encyklopedie obecných vědomostí na CD-ROM: vyhledávání v plných textech Ottova slovníku naučného (1888–1909) [CD-ROM]. Verze 2. Zlín: Aion CS, c19.

ANOTACE: První část práce zachycuje vznik sokolského hnutí u nás a v zahraničí. Popisuje různé společenské, ekonomické a politické vlivy, které působily v jednotlivých etapách vývoje této organizace. Druhá část popisuje Tělocvičnou jednotu Sokol Žerotín. Cílem práce bylo zdokumentovat vznik a vývoj této organizace a připomenout její vliv na sportovní, společenský a kulturní život v obci a okolí.

Klíčová slova: Sport, kultura, společnost, Sokol, Žerotín, Antonín Drešl, sokolské hnutí, sokolská všestrannost, výchova, volnočasové aktivity.

ABSTRACT: The first part of this work shows the rise of the Sokol movement in the Czech Republic and abroad. It describes various social, economic and political influences that operated in various stages of evolution of this organization. The second part describes the Sokol Gymnastics Žerotín. The aim of this work was to document the emergence and development of this organization and recall its impact on sporting, social and cultural life in the village and its surroundings.

Keywords: Sport, culture, society, Sokol, Žerotín, Antonín Drešl, Sokol movement, Sokol versatility, education, leisure activities.

Seznam obrazových příloh

- Příloha č. 1. Rolnicko-čtenářská beseda Žerotín 1886. Její členové později založili Sokol Žerotín
- Příloha č. 2. Tělocvičná jednota Sokol Žerotín 1899
- Příloha č. 3. Zápis z knihy porad. Ukázka dochované dokumentace
- Příloha č. 4. Členové a příznivci Sokola darovali části svých pozemků na výstavbu sokolovny
- Příloha č. 5. Pozvánka na sokolský ples z roku 1941
- Příloha č. 6. Razítka některých sokolských jednot vytvořených v čs. zahraniční armádě za 2. svět. války
- Příloha č. 7. Sokol ve válečné Anglii
- Příloha č. 8. Ukázka válečných sokolských zpravodajů
- Příloha č. 9. Prapor věnovaný sokolstvu TGM
- Příloha č. 10. Oslavy 60. výročí osvobození v Praze
- Příloha č. 11. Ženský sokolský kroj
- Příloha č. 12. Mužský a žakovský sokolský kroj
- Příloha č. 13. Dívčí sokolský kroj
- Příloha č. 14. Sokol stále udržuje národní tradice
- Příloha č. 15. Sokolské folklorní soubory – ukázka kroje
- Příloha č. 16. Sokol v Americe
- Příloha č. 17. Sokol v Kanadě
- Příloha č. 18. Sokol v Rakousku
- Příloha č. 19. Sokol ve Švýcarsku
- Příloha č. 20. Sokol ve Slovinsku
- Příloha č. 21. Sokol ve Francii
- Příloha č. 22. Rodina
- Příloha č. 23. Sokolská všestrannost – rodiče a děti
- Příloha č. 24. Sokolská všestrannost – piráti
- Příloha č. 25. Sokolské mládí
- Příloha č. 26. Sokolský dorost
- Příloha č. 27. Sokolské cvičenky
- Příloha č. 28. Cvičení
- Příloha č. 29. Sokolská Věrná garda
- Příloha č. 30. Sokolské slavnosti
- Příloha č. 31. Sokolský průvod
- Příloha č. 32. Organizace sokolského dětského dne
- Příloha č. 33. Sokolský budíček
- Příloha č. 34. Sokolské ochotnické divadlo v Žerotíně
- Příloha č. 35. Sokolský smysl pro humor
- Příloha č. 36. Sokolské sportování
- Příloha č. 37. Sokol Žerotín a Sokol Hnojice na XIV. všesokolském sletu v Praze na Strahově
- Příloha č. 38. Sokol Žerotín dnes

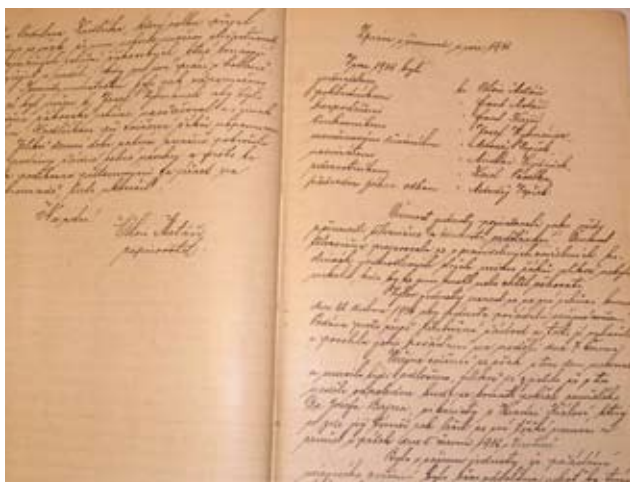
Obrazové přílohy

Příloha č. 1. Rolnicko-čtenářská beseda Žerotín 1886. Její členové později založili Sokol Žerotín

Příloha č. 2. Tělocvičná jednota Sokol Žerotín 1899

Příloha č. 3. Zápis z knihy porad. Ukázka dochované dokumentace

Příloha č. 4. Členové a příznivci Sokola darovali části svých pozemků na výstavbu sokolovny

Příloha č. 5. Pozvánka na sokolský ples z roku 1941

Příloha č. 6. Razítka některých sokolských jednot vytvořených v čs. zahraniční armádě za 2. svět. války

Příloha č. 7. Sokol ve válečné Anglii

Příloha č. 8. Ukázka válečných sokolských zpravodajů

Příloha č. 9. Prapor věnovaný sokolstvu TGM

Příloha č. 10. Oslavy 60. výročí osvobození v Praze

Příloha č.11. Ženský sokolský kroj

Příloha č. 12. Mužský a žákovský sokolský kroj

Příloha č. 13. Divčí sokolský kroj

Příloha č. 14. Sokol stále udržuje národní tradice

Příloha č. 15. Sokolské folklorní soubory – ukázka kroje

Příloha č. 16. Sokol v Americe

Příloha č. 17. Sokol v Kanadě

Příloha č. 18. Sokol v Rakousku

Příloha č. 19. Sokol ve Švýcarsku

Příloha č. 20. Sokol ve Slovinsku

Příloha č. 21. Sokol ve Francii

Příloha č. 22. Rodina

Příloha č. 23. Sokolská všestrannost – rodiče a děti

Příloha č. 24. Sokolská všestrannost – piráti

Příloha č. 25. Sokolské mládí

Příloha č. 26. Sokolský dorost

Příloha č. 27. Sokolské cvičenky

Příloha č. 28. Cvičení

Příloha č. 29. Sokolská Věrná garda

Příloha č. 30. Sokolské slavnosti

Příloha č. 31. Sokolský průvod

Příloha č. 32. Organizace sokolského dětského dne

Příloha č. 33. Sokolský budíček

Příloha č. 34. Sokolské ochotnické divadlo v Žerotíně

Příloha č. 35. Sokolský smysl pro humor

Příloha č. 36. Sokolské sportování

Příloha č. 37. Sokol Žerotín a Sokol Hnojice na XIV. všesokolském sletu v Praze na Strahově

Příloha č. 38. Sokol Žerotín dnes

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Radek Hrubý
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Pavel Neumeister, Ph.D.
Rok obhajoby:	2011/2012

Název práce:	Historie organizace Sokol v obci Žerotín
Název v angličtině:	History of the Sokol organization in the village of Žerotín
Anotace práce:	Anotace: První část práce zachycuje vznik sokolského hnutí u nás a v zahraničí. Popisuje různé společenské, ekonomické a politické vlivy, které působily v jednotlivých etapách vývoje této organizace. Druhá část popisuje Tělocvičnou jednotu Sokol Žerotín. Cílem práce bylo zdokumentovat vznik a vývoj této organizace a připomenout její vliv na sportovní, společenský a kulturní život v obci a okolí.
Klíčová slova:	Klíčová slova: Sport, kultura, společnost, Sokol, Žerotín, Antonín Drešl, sokolské hnutí, sokolská všestrannost, výchova, volnočasové aktivity.
Anotace v angličtině:	Abstract: The first part of this work shows the rise of the Sokol movement in the Czech Republic and abroad. It describes various social, economic and political influences that operated in various stages of evolution of this organization. The second part describes the Sokol Gymnastics Žerotín. The aim of this work was to document the emergence and development of this organization and recall its impact on sporting, social and cultural life in the village and its surroundings.
Klíčová slova v angličtině:	Keywords: Sport, culture, society, Sokol, Žerotín, Antonín Drešl, Sokol movement, Sokol versatility, education, leisure activities.
Přílohy vázané v práci:	Počet 38
Rozsah práce:	73 stran
Jazyk práce:	čeština